Poštnina plačana v gotovini

Ljubljana, 28. junija 1940. — Leto IX. — Št. 26.

SLOVENIJA

UREDNIŠTVO: LJUBLJANA, GOSPOSKA 12 — NAROČNINA ČETRTLETNO 15 DIN, ZA POL LETA 30 DIN, ZA VSE LETO 60 DIN — POSAMEZNE ŠTEV. 1·50 DIN — V ZAMEJSTVO ZA VSE LETO 90 DIN
UPRAVNIŠTVO: LJUBLJANA GOSPOSKA 12 — POŠTNOČEK. RAČUN: LJUBLJANA ŠT. 16.176 — ROKOPISOV NE VRAČAMO — OGLASI PO TARIFU — TISKA ZADRUŽNA TISKARNA (M. BLEJEC) V LJUBLJANI)

Za novo ravnotežje sil v Evropi

Francija je poražena in sprejela je pogoje premirja, ki bodo, kakor danes kaže, uničili francoski imperij in ji odredili podrejeno vlogo. Njena politična moč je že danes tako oslabljena, da lahko že govorimo o porušenem političnem ravnotežju v Evropi. — Razumljivo pa je, da poraz Francije ne bo imel samo velikih političnih, ampak tudi usodne gospodarske, kulturne in socialne nasledke za vso zahodno in srednjo Evropo. — Pojav prvih pa že čutimo.

Do Monakovega je Anglija spretno vodila evropsko politiko v smislu francosko-nemškega ravnotežja v Evropi. Njena naloga je bila, da je s spretnim izigravanjem francoskih koristi pomagala Nemčiji ter Franciji preprečila vsako izdatno obkroženje Nemčije. — Francija v Evropi ni mogla ustvariti kolektivnega varnostnega sistema, ker ji je Anglija nasprotovala v bojazni, da bi Francija s svojim vplivom preveč pridobila na moči in s tem porušila evropsko ravnotežje pod angleškim vodstvom.

V Monakovem pa so Angleži zagrešili usodno zmoto. Tu niso samo podcenjevali nemške moči, ampak so popolnoma pozabili na velesilo na vzhodu, ki je imela v tem trenutku že zelo močne karte v rokah. — Prepričani so bili, da je evropsko politično ravnotežje še vedno v njihovih rokah in da v Evropi ni sile, ki bi ga mogla porušiti. — Od tod tudi njihovo gentlemantsko obljubljanje pomoči državam, s katerimi sploh niso imeli skupnih meja. Hitler pa je s sklenitvijo pakta Nemčija-ZSSR spretno razdelil evropsko ravnotežje v tri sile in s tem oslabil zavezniški blok. Že s tem paktom je ZSSR kot nevtralna država dobila v novem ravnotežju približno isto mesto, kot ga je prej imela Anglija; Anglija pa je morala stopiti kot enakopraven faktor na evropska tla v borbo z Nemčijo. Danes, ko je Francija poražena, je zavezniška sila v Evropi tako oslabljena, da je porušeno ravnotežje v Evropi. — Nasledke tega stanja se že jasno čuti v vzhodni in deloma tudi srednji Evropi. Politika Turčije je jasen dokaz za to. — Vse države srednje in jugovzhodne Evrope še morajo danes zavedati tega novega stanja ter zavestno iskati novih potov v svoji zunanji politiki. Gre za novo razporeditev sil v Evropi in v tem novem naporu mora tudi naša država s Slovenijo zavestno usmerjati svojo zunanjo politiko po poti, ki jo ji odreja njena geopolitična lega, koristi jugoslovanskih narodov ter smisel za pravo ureditev evropske bodočnosti.

—ak.

Medvojna razmišljanja

Dogodki zadnjih dni so bili tako siloviti, da so celo premnoge trezno misleče ljudi spravili iz ravnotežja. Še najbolje je za tiste, ki sploh nočejo ničesar več slišati o politiki, ki se ogibljejo vseh napovedi za prihodnost in skušajo v skrbi za vsakdanjost pozabiti tragiko svetovnega dogajanja in bojazen pred negotovo prihodnostjo. Drugi pa se ne znajdejo in z grozo pričakujejo, da pade tudi po nas zdaj zdaj udarec, od katerega si ne bomo več opomogli. Kaj bo z nami? je prvo vprašanje, ki nam ga postavljajo.

Oboji pa gredo po napačni poti, ker se oboji zapirajo pred spoznanji, ki nam jih je mogoče najti v tej katastrofi, in s tem onemogočajo sami sebi, da bi našli neko smer za ravnanje v prihodnosti. Zato je danes toliko prekrižanih rok, saj ljudje ne verjamejo več, da bi se grozeča propast dala kakor koli zavreti ali odvrniti. Kdor pa še ni zgubil vere vase in v svoj narod, bo zdaj toliko resneje iskal novih poti. Za tako spoznavanje je potrebno dolgotrajno prizadevanje, ki gre stvarem do dna. Zato moremo tu le nekoliko nakazati nekaj takih smeri, ki naj bi nas vodile.

Vojna se danes mnogim dozdeva kakor strahotna usoda, ki od časa do časa zadene svet, ki se ji ni mogoče ogniti. Celo nekateri razumniki, ki vidijo v gospodarstvu gibalno silo vsega življenja, so začeli pisati v takem smislu, da je vojna neka biološka nujnost. V nasprotju s tem pa nam vsa dejstva kažejo na to, da je izvir vojne v človeških slabostih, zmotah, omejenosti, kristjan bi rekel — v grehu. Če danes razmišljamo, kako je moglo priti do vojne in kako da je privedla da današnjega položaja, skoraj ne moremo razumeti nečloveške slepote, ki je to zakrivila. Vsaka država je imela svoje napake, vsaka je bila na svoj način nedorasla svojim nalogam, vsaki se je (ali pa se ji še bo) maščevalo, da je puščala nerešena nešteta vprašanja. Ne bomo se spuščali v obravnavanje posameznosti, povejmo le eno skupno in največjo napako: sebičnost ogroženih držav. Sebičnost je vedno kratkovidna, ker vidi le najbližjo korist neposredno pred seboj, ne vidi pa nadaljnjih nasledkov svoje odločitve in ne višjih vrednot, ki se jim je pri tem odrekla. Zato se sebičnost skoraj vselej maščuje, prej ali slej, huje ali mileje. — Zamislimo si primer, da bi v sredi Evrope vstal narod, ki bi čisto očitno razglašal, da se ima za boljšega od drugih narodov, da jim mora zavladati, da mora dobiti neomejene mogočosti za svoj razvoj itd. Ali si ne bi človek mislil, da bodo čisto prirodno vsi drugi narodi začutili, da so skupno ogroženi in da bi zato strnili vse svoje sile v obrambo proti napadalcu. Čudno bi se nam zdelo, če bi ti narodi mirno gledali, kako gosposki narod podjarmlja narod za narodom, če bi se ti narodi zadovoljili s strogo nevtralnostjo, dokler ne pridejo sami na vrsto, ali če bi celo skušali to priliko porabiti, da poravnajo z ogroženimi sosedi stare, neplačane račune. Take omejenosti si človek ne more niti predstavljati. Toda resničnost je iznajdljivejša od najbujnejše domišljije.

Kdor je vso svojo dejavnost vpregel v službo vojni, kdor vidi v njej edino sredstvo, s katerim bo dosegel vse svoje cilje, kdor je globoko v duši prepojen z osvojevalnim duhom, — ta bo verjetno v vojni bolje uspel od onega, ki se samo brani, pa čeprav mu gre tudi za vse. Še večja pa bo ta razlika, če se je drugi prepozno zavedel svoje ogroženosti in pa usodne razsežnosti te ogroženosti. Šele strahotne izkušnje morejo vzbuditi narod k skrajnim naporom, ki so nujno potrebni za rešitev. Žal prihajajo take izkušnje po navadi prepozno. Današnja vojna nas precej spominja na orientalsko pripovedko, ki govori o dveh sosedih. Prvi je delal noč in dan ter si nakopičil neizmerno bogastvo. Drugi pa se je klatil z malopridneži in pretepači po svetu. Toda nekoč je malopridni sosed vdrl na posestvo bogatega soseda, pregnal lastnika in postal sam lastnik njegovega neizmernega bogastva.

Svobodna in demokratična misel nista po zadnjih porazih za dolgo pokopani, morda niti za kratek čas ne. Kakor njuna nasprotja, sta tudi oni dve zakoreninjeni v človeški naravi. Če začasno prevladujejo nasprotne sile, ne smemo dvomiti, da se bodo morale prej ali slej spet umakniti. Ena človeška izkušnja je, ki nam neizpodbitno priča, da so vsi nasprotni poskusi obsojeni na končni neuspeh: dejstvo namreč, da svobode misli človeku ni mogoče odvzeti. Lahko ga uklenete v vse mogoče vezi, lahko ga naredite za neznaten drobec v gmoti družabnega telesa, lahko mu vzamete vsako mogočost, da **izraža** svobodno svoje misli, toda ne morete mu vzeti teh misli samih. Duh snuje po svojih skritih globinah dalje in prej ali slej si pribori tudi zunanjo svobodo. Demokratična misel, kakor je bila uresničena v sodobnih državah, je res doživela polom. To pa še ne priča zoper misel samo, marveč dokazuje le, da je sodobni demokratizem okostenel, odmrl, da ni znal več reševati novih vprašanj, zato je moralo priti do poloma. Pojavila se je njegova antiteza v kolektivizmu, ki hoče v vsem ustvariti ravno nasprotno. Nobena antiteza pa nima absolutne veljave, marveč le relativno, kolikor pomaga rušiti zastarelo stanje. Nova sinteza, ki bo zrasla na ruševinah obeh, bo morala vsebovati spet vse njune pozitivne vrednote brez njunih slabosti in pomanjkljivosti. Vprašanje je, ali bomo ta razvoj dočakali, toda prišel bo gotovo.

Narodi se ne učijo iz izkušenj drugih, komajda iz svojih lastnih. To nam izpričuje zgodovina, pa tudi sodobnost na vsak korak. Zato tudi mi pričakovati, da nas bodo dosedanji dogodki kaj izmodrili. Morda pride preizkušnja tudi nad nas in tedaj se bo pokazalo, koliko je še v nas življenjske sile, kolika je naša odpornost. Naj pride kar koli, ohraniti moramo vero v prihodnost svojega naroda. Kakor so sodobna uničevalna sredstva strahotno izpopolnjena, čisto do kraja bi le težko opravila svoje delo, razen če bi jih uporabljal do dna zbarbariziran človek. Izgubili bomo morda vse posvetno bogastvo, premnogim bo uničena življenjska pot, ki so si jo začrtali, toda vselej nam bo ostalo nekaj, za kar bo vredno trpeti in za kar se bo vredno žrtvovati. **G.**

Korak naprej!

Ko gledam ljudi okrog sebe, moram reči, da nas danes ne utruja toliko mnoštvo daljnosežnih zgodovinskih dogodkov, ki se odigravajo pred nami, pač pa prazna teža ideoloških in napol ideoloških vrednotenj, ki vedno bolj sedajo na našega človeka, posebno izobraženca, in ga napačno razvnemajo. Jasno je, da pri tem ne mislim na živo svetovnonazorsko jedro, ki tvori osebno resnico človekovo, marveč na mite, na čustveno zgrajeno vsebino njihovega nazora, kratko in malo na tiste nekritične elemente, ki skušajo danes prevladati nad treznim, stvarnim mišljenjem.

Danes je edino prava higiena človekove zavesti ta, da gledamo jasno, da izhajamo iz stvarnih dejstev in jih nenehoma primerjamo s svojo osebno resnico. Če kdaj, potem je danes čas, da se osvobodimo duševne navlake, to je vsega tistega, kar po nevrednem obdaja našo osebno resnico, jo zasenčuje in jo slabi v njenem neposrednem izžarevanju na življenje.

Čim presenetljivejši so zgodovinski dogodki, tem bolj smo prisiljeni ugotavljati, koliko nevažno prevzetega in nepristno veljavnega je posebno v naši politični zavesti, to je v tisti plati našega duha, ki je dolžna najti in vzdrževati razmerje do časovnih nalog in javne blaginje. Tam so se razpasli fantomi in zatemnili naravno gledanje na zgodovino. Med idejami, ki so se odtrgale v marsičem od življenjskega razvoja in se spremenile v mistično parolo, je demokracija.

Upam, da se razumemo. Jedro tega, kar mislimo pod demokracijo, je neugonobljivo. To je duh svobode, neminljivo izkustvo, ki ne more propasti; nasprotno, prepričani smo, da se bo v nadaljnjem razvoju evropske družbe znalo uspešno in dostojno uveljaviti.

Pač pa je treba izreči jasno besedo o demokraciji kot tistem javnem sestavu, ki se je ustvaril v političnem področju in postal ozka, nespremenljiva politična miselnost, povezana s konservativnim mišljenjem. V tem smislu nam je torej ugotoviti dvojno škodljivost tako razumljene demokracije: najprej dejstvo, da je ostala zgolj politični in še to neizdelan koncept, ko bi vendar morala napredovati v socialno in gospodarsko demokracijo, potem pa še hujše dejstvo, da je demokracija postala sredstvo zahodnih tako imenovanih plutokratskih držav. Te države so z demokracijo ustvarjale naravnost pogubno miselno in čustveno razpoloženje, v katerem so spretno izdelane predstave zmagovale nad dejstvi.

Največja dušeslovna sprememba današnjih dni pa je obratna pot, zmagovanje dejstev nad predstavami, ki so izgubile lažno vsebino.

Če izhajamo iz resnično demokratičnega stališča, tistega, ki vzgaja človeka z objektivnimi dejstvi, moramo brez zadržkov in bojazni za svojo osebno resnico sprejeti dvoje spoznanj današnjih dni.

Prvo spoznanje pravi, da živa in enostavna ideja zmaguje nad vsako nesmotrno kulturo, da asketsko pojmovan in uresničen koncept nadvlada vsako, še tako bogato in razčlenjeno kulturno stavbo.

Drugo spoznanje izhaja iz prvega in odkriva premoč življenjske organizacije nad še tako ogromnimi in neizčrpnimi zalogami blaga in surovin, posebno pa premoč dela nad denarjem.

Enostavna zgodovinska dinamika, obsežena v teh in podobnih ugotovitvah, uničuje predvsem lažno demokratsko idejno statiko. V njih leži marsikaj, kar bo pomagalo razrušiti za demokratskimi parolami skrito kapitalistično in imperialistično družbo, nič pa ni v njih takega, kar bi tudi danes moglo razveljaviti resničnega demokratičnega duha.

Če pa bodo kljub temu nove slepe sile hotele napasti sam temelj demokracije, potem ostane dolžnost, da se postavimo v borbo za vse to, kar smo spoznali za večne pravice človekove.

Edvard Kocbek.

Mir in VOJNA

Med Nemčijo in Italijo na eni in Francijo na drugi je sklenjeno premirje. Francoska kopna vojska sedaj, po izročitvi orožja, za resen odpor ne šteje več. Vojna v Franciji je torej končana.

Toda ali je končana tudi vojna s Francijo?

Pogoji za premirje so tako ostri in tako daljnosežni, da dejansko ni mogoče govoriti več o kakšni samostojnosti Francije. Še več, posredno ji nalagajo dolžnost, da pomaga zmagovalcem zoper svojo zaveznico Anglijo. Ne samo da jim mora dati na razpolago vsa svoja pristanišča, ne samo, da jim mora izročiti ves svoj vojni material nepokvarjen, da mora vzdrževati vso njihno zasedbeno vojsko in jim dati dejansko na razpolago vso svojo vojno industrijo, marveč mora celo s svojim vojnim ladjevjem pomagati pri odstranjevanju min in s tem dejavno nastopati zoper Anglijo. In od odstranjevanja min pa do bojev s tistimi, ki te mine polagajo in stražijo, torej v tem primeru z Angleži, res ni daleč.

So pa še druga določila tega premirja, ki jih bo sedanja Petainova vlada mogla le stežka spolniti, ali pa celo sploh ne, in ki bo dala zmagovalcem priložnosti in povoda dovolj, da nalagajo od primera do primera težje pogoje.

Rekli smo, da je sklenjen mir v Franciji. Ni pa še dejansko sklenjen mir z vsem francoskim vladarstvom, ki je ne samo po obsegu, ampak tudi po številu prebivalstva mnogo večji od matične zemlje. Res da vse te obsežne pokrajine niso popolnoma zrasle z matico, da marsikatero vežeta namjo, če že ne samo, vendar vsaj v pretežni meri francoska posadka in upravni aparat. Toda nekatere se čutijo vendar že po eni strani zaradi dolgoletnega sožitja, po drugi pa tudi zaradi precej svobodoumnega ravnanja z njimi precej tesno navezane nanjo. Saj Francozi ne delajo razločkov med državljani ene ali druge barve, in v francoskem državnem zboru sede poleg Arabcev in Kabilov iz Alžira tudi Zamorci od Senegala. Najmanj je zategadelj gotovo, da si vsi ti narodi ne žele drugega gospodarja, če že ne morejo biti popolnoma svobodni.

In videti je, da ta čezmorska Francija Petainovega premirja noče priznati. Že se pripravlja na odpor. Duša tega odpora je bivši vojni minister v Reynaudovi vladi general de Gaulle. Ta general je bil tisti, ki je pravočasno doumel, kakšna bo sedanja vojna, in že pred več leti, še kot polkovnik, je napisal nekaj knjig o bodoči tehnični vojni in zahteval za Francijo ustanovitev zadostnega števila oklopnih divizij. Njegove zahteve je podpiral v parlamentu Paul Reynaud. Toda propadle so, naravni nasledek miselne okrepenelosti in otopelosti, v katero zapadajo skoraj zmeraj zmagovalci. De Gaulle se je pravočasno umaknil v London. Tam je ustanovil francoski narodni odbor in ga razglasil za danes edino upravičenega zastopnika francoskega vladarstva, kajti francoska vlada v Bordeauxju da je odvisna od Nemčije. Iz Londona je pozval tudi vse Francoze, da mu slede in da nadaljujejo odpor. In Francozi iz vseh krajev obširnega vladarstva se že oglašajo in mu pritrjujejo, iz Maroka, Alžira, Tunisa, Senegambije in Džibutija prav tako kakor iz Sirije in Indokine. Tudi francosko ladjevje se noče vdati.

Razumljivo je, da je Velika Britanija ta odpor pozdravila in francoski narodni odbor priznala kot začasno zakonito francosko vlado.

Kolonialno vprašanje

Sedanja vojna bo prinesla velike odločitve in bo brez dvoma korenito predrugačila lice sveta, pa naj zmaga demokracija ali načelo totalitarnosti. Eno izmed velikih vprašanj, ki se zdaj odločajo na bojnih poljih, je tudi kolonialno vprašanje. To poudarja totalitarni tabor ob vsaki priložnosti in si postavlja korenito izpremembo v kolonialni posesti za enega izmed glavnih ciljev te vojne, in tega se enako dobro zaveda tudi demokratični tabor, sodeč po resnosti, s katero so začeli v Angliji in Franciji obravnavati to vprašanje. Brez dvoma tiči za to resnostjo tudi zavest neke krivde, čeprav ta zavest še daleč ni isto, kakor priznanje upravičenosti nasprotne zahteve po drugačnem posestnem stanju velikih sil v kolonijah. Takšna posestna izpremememba bi predrugačila razmerja kolonialnih sil med seboj, kolonialno vprašanje pa bi v enako pereči obliki obstojalo dalje. Vsekakor pa pomeni ta resnost priznanje, da je bila dosedanja kolonialna politika tako Anglije kakor Francije v načelu zgrešena. V začudenje nas spravljata pogum in odkritosrčnost tega priznanja, dasi je seveda tvegano reči, da ni izsiljeno po določenih vojnih in političnih okolnostih.

Obseg zavezniškega kolonialnega prostora

je ogromen. Anglija s severno Irsko ali United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, kakor se uradno imenuje matična dežela britanskega imperija, meri 243.175 kvadratnih kilometrov in šteje (1936) 47,105.000 prebivalcev, od katerih je 41 milijonov Anglosasov, okrog 4,500.000 Škotov, 1,250.000 Ircev, ostali pa so tujci in vojaštvo ter mornarji, ki se mudijo zunaj domovine — v mirnem času. Britanska kolonialna posest pa obsega 40,135.000 kvadratnih kilometrov s 480,000.000 prebivalcev, ki predstavljajo skoro četrtino človeštva, medtem ko obsega površina imperija več kakor četrtino vse kopne zemlje. Na morjih pa tako že tretje stoletje prevladuje angleška mornarica. Anglija je tako največja kolonialna sila na svetu.

Francija meri 550.986 kvadratnih kilometrov in šteje (1936) 41,970.000 prebivalcev, od tega 3,000.000 tujcev. Kolonije pa obsegajo 11,800.000 kvadratnih kilometrov s 66,140.000 prebivalci. Francija je tako druga največja kolonialna sila na svetu.

Skupno obsegajo torej kolonije obeh držav 52,000.000 kvadratnih kilometrov, kar je več kot tretjina kopne zemlje, s 546,000.000 ljudi.

Obseg kolonialnega prostora totalitarnih držav

je neprimerno manjši, saj meri samo 3,552.000 kvad. kilometrov s 13,000.000 prebivalcev. Po površini je torej petnajstkrat, po prebivalstvu pa štiridesetkrat manjši od kolonialnega prostora demokratičnih sil Anglije in Francije. Povrh je še samo italijanski, ker Nemčija po zadnji svetovni vojni sploh nima kolonij, ki so ji bile odvzete. Merile so 2,952.000 kvadratnih kilometrov, prebivalstva pa so imele približno 13,000.000. Eden izmed nemških vojnih ciljev je — kakor je pred kratkim Hitler sam vnovič potrdil v razgovoru z ameriškim časnikarjem Wiegandom — vrnitev teh nemških kolonij.

Očitek slabega kolonialnega gospodarstva za Anglijo in Francijo ne drži,

dasi ga zlasti zadnja leta zelo pogosto slišimo. Vse angleške, pa tudi francoske kolonije so gospodarsko zelo napredovale in življenjska raven kolonialnih ljudstev se je močno dvignila. Tega ne more nihče zanikati, kdor pozna dejansko stanje. Res je, da so kolonije vir bogastva za Anglijo — če že ne za ves narod, pa vsaj za razne delniške kolonialne, plantažne, rudokopne, ladijske in druge družbe —, prav tako je res, da Angleži, enako kot Francozi, ne uganjajo svoje kolonialne politike iz golega idealizma, ampak pred vsem iz otipljivih ekonomskih razlogov, ter da imajo na vesti precej grehov zoper kolonialna ljudstva, zlasti v preteklosti, toda v tem se ne razlikuje od Anglije nobena kolonialna sila, še najmanj pa tiste države, ki kličejo grom in peklo nad angleško kolonialno politiko in gospodarstvo. Kar pa se tiče samovlade in samouprave kolonialnih narodov, mora Angliji vsakdo priznati izredno širokosrčnost. Te samouprave so prikrojene individualnim potrebam posameznih ljudstev in so daleč od vsake shematičnosti. Le težko si moremo predstavljati, kakšne bi bile še danes razmere v Indiji, ali na primer v Afriki, če bi ne bili prinesli Angleži v te kraje reda in miru ter enotnega upravnega sistema. Bili so v pravem pomenu besede nosilci evropske kulture in civilizacije. Za nekdanjimi razmerami v kolonialnih ozemljih bi mogel žalovati kvečjemu kak zagrizen etnolog ali odstavljen in ukročen domačinski »poglavar«. Seveda niso delali in se trudili Angleži zastonj ter zastonj in z izgubami vlagali kapitala v odročne kolonije. Zdaj pobirajo obilne obresti. Toda to še davno ni isto kakor preprosto gospodarsko izkoriščanje, oziroma ropanje kolonialnih ljudstev in ozemelj. Francoska kolonialna politika pa je ravnala z domačini v kolonijah še mnogo bolj širokosrčno. Očitek, da je šla v tem celo predaleč, prihaja prav iz dežel, ki zahtevajo revizijo kolonialne posesti.

To je preprosta ugotovitev stvarnih dejstev, ker moj namen pač ni, da bi se zavzemal za angleško in francosko kolonialno gospodarstvo, ki nas prav nič ne zadeva. Nasprotno, moj namen je ravno

razgaliti krivdo dosedanje kolonialne politike velikih kolonialnih sil,

to se pravi ravno Anglije in Francije. Ta krivda namreč obstaja, in čimprej si jo angleška ter francoska kolonialna politika sama prizna in jo popravi, tem bolje zanjo.

Več kot polovica britanskega imperija — 25,000.000 kvadratnih kilometrov — zavzemajo ozemlja, ki predstavljajo naravnost idealne terene za evropske izseljence, ki se morajo zaradi prenaseljenosti v svoji domovini izseliti. Vsa ta ozemlja imajo skupno relativno ljudsko gostoto 1,6, tako da štejejo vsega skupaj samo 40,000.000 prebivalcev. K tem ozemljem spada Kanada z 9,275.000, Južna Afrika z 2,818.000, obe Rodeziji z 1,135.000, Avstralija z 8,178.000, Nova Zelandija z 272.000 kvadratnih kilometrov, dalje nekaj drugih južno in srednjeafriških kolonij ter Nova Fundlandija. V vseh teh kolonialnih ozemljih — tukaj se ne bom oziral na to, kakšne vrste samoupravo imajo — živi okrog 15 milijonov Anglosasov, torej komaj dobra tretjina vsega prebivalstva. Moglo pa bi obstajati v vseh teh ozemljih na stotine milijonov ljudi, ne da bi se moglo govoriti o kakšni prenaseljenosti. Samo na Novi Zelandiji, ki šteje zdaj nekaj nad poldrugi milijon prebivalcev, bi lahko udobno živelo 30 milijonov ljudi, dvajsetkrat več. V Italiji, ki zavzema približno enako površino, jih živi 40 milijonov, in v Angliji sami na precej manjši površini 47 milijonov. Klima Nove Zelandije pa ni nič slabša od italijanske in je mnogo boljša od podnebja angleških otokov.

V Kanadi bi moglo živeti najmanj četrt milijarde ljudi, v Avstraliji enako. Južna Afrika ima prostora še za desetine milijonov.

Te pokrajine v velikosti celih kontinentov bi naj bile ogromen prostorni rezervoar anglosaškega plemena za bodočnost,

vendar pa Angleži teh pokrajin vkljub svojim kolonizatoričnim sposobnostim niso mogli zadostno poseliti, ker so prevelike. Trajalo bo stoletja, preden bodo dosegle pri sedanjih pogojih vsaj približno tako ljudsko gostoto, kakor jo imajo danes evropske dežele. Ta majhna relativna gostota je najtežje življenjsko vprašanje teh pokrajin, ker krije v sebi veliko nevarnost. Ne varuje jih namreč pred tujim vpadom v primeru spopada z obrobnimi silami, na primer z Japonsko, ki že več desetletij preži na ugodno priložnost, da si osvoji te prostorne rezerve, ki mejijo na Tihi ocean in ji ležijo delno tik pred nosom, za previšek svojega prebivalstva. Nemčija in Italija doslej še nista pokazali v sedanji vojni posebnega zanimanja za ta ozemlja — vsaj na videz. Časniške vesti zadnjih tednov, da so našle na primer kanadske oblasti pri internirancih italijanskih in nemških izseljencih velike količine orožja in municije, je večina bralcev mimogrede prešla v lovu za važnejšimi vestmi, čeprav mečejo ostro luč na cilje in pomen te vojne za neke sile. Toda Angleži dobro vedo, da je ta brezbrižnost samo navidezna, ker se usoda teh pokrajin pač tudi odloča na evropskih bojiščih.

Majhna relativna gostota teh velikih pokrajin pa tudi zelo ovira njihov gospodarski razmah, ker silno draži komunikacijska sredstva in dela, obenem pa podražuje tudi delovno silo in ovira industrijski razvoj.

Angleška krivda v kolonialnem vprašanju

izvira iz dejstva, da so sestavno in po načrtu zapirali te pokrajine pred vsemi evropskimi izseljenci. Odprte so bile samo za anglosaškega človeka. Hoteli so namreč, da ostanejo tudi po prebivalstvu anglosaške, ne samo po svoji državni pripadnosti k »The British Commonwealth of Nations« — hoteli so jih obdržati izključno za svoje pleme. Seveda so imeli pri tej politiki »zaprtosti« važno vlogo tudi razni drugi vzroki, utemeljeni v socialnih in ekonomskih razmerah v teh pokrajinah, ki uživajo po večini skoro popolno samoupravo. Ti vzroki bi zaslužili, da se pobavim z njimi v posebnem članku, ker nam odkrivajo zanimivo poglavje razrednega egoizma — znotraj istega razreda, tistega, pri katerem bi to najmanj pričakovali, vendar tukaj ni prostora za to.

Sestav, s katerim so zavirali pritisk evropskih izseljencev, je bil prav tako preprost kakor učinkovit Da bi že vnaprej omogočili prevlado anglosaškega elementa, so določili posameznim evropskim državam izseljenske kvote, ki so bile v sorazmerju s potrebami dejanskega izseljevanja iz teh držav naravnost smešne. Vkljub temu niso bile skoraj nikdar izpolnjene. To pa iz preprostega razloga, ker je moral vsak priseljenec izpolniti celo vrsto pogojev, katerih prvi je bil ta, da je moral dokazati, da razpolaga z dovoljno vsoto gotovine. Spodnja meja te vsote je bila na primer za Kanado 1000 kanadskih dolarjev. Tega glavnega pogoja seveda velika večina izseljencev iz tistih evropskih držav, ki dajo ravno največ izseljencev, ni mogla izpolniti, — in Angleži so dosegli svoj namen.

Drugje pa vlada prenaseljenost

Tako imamo na eni strani blok srednje-, vzhodno- in južnovzhodnih evropskih držav, ki so agrarno močno prenaseljene in kjer povzroča prebitek prebivalstva stalno gospodarsko in socialno stisko, zaradi česar pomeni izseljevanje za te države gospodarsko nujnost in včasih edino lajšanje gospodarske stiske širokih množic. Ta blok obsega 2 in pol milijona kvadratnih kilometrov, kar predstavlja četrtino evropske površine — skandinavske države niso vštete — in šteje 250 milijonov prebivalcev, to je polovico evropskega prebivalstva. Na kvadratni kilometer pride skoraj natančno 100 ljudi. Nizko cenjeno, znaša število ljudi, ki bi se v normalnih razmerah od tod izselili, najmanj pol milijona letno. Povrh tega je v teh državah naravni prirastek prebivalstva zelo velik, večji kakor v ostali Evropi, ki v tem pogledu nazaduje. Nobena teh držav pa — razen Italije — nima kolonij, tuje kolonije so jim pa zaprte, prav tako Združene države, ki vodijo enako kratkovidno politiko.

Na drugi strani pa imamo vzhodnoazijski blok prenaseljenosti, ki obsega Kitajsko in Japonsko in meri 4 milijone kvadratnih kilometrov s 520 milijoni prebivalstva — 130 ljudi na en kvadratni kilometer. Tudi ti narodi imajo velik naravni prirastek in so nujno prisiljeni izseljevati se, zlasti Kitajci, a tudi njim so vrata v kolonije zaprta.

Razmerje 25 milijonov kvadratnih kilometrov, pa samo 40 milijonov prebivalcev — z relativno gostoto 1,6 — proti 6,500.000 kvadratnih kilometrov, kjer živi natrpana tretjina človeštva — 100 oziroma 130 ljudi na kvadratnem kilometru — ob približno izenačenih podnebnih in življenjskih pogojih, je v resnici nevzdržno ter eden izmed velikih vzrokov sedanjih ekonomsko-socialnih in po teh duhovnih ter idejnih stisk, ki pretresajo človeštvo.

Tako Angleži kakor tudi Francozi — ki tudi nosijo svoj del krivde — se začenjajo tega zavedati.

Jasno jim postaja, da ne bo mogoče zgraditi novega in pravičnejšega sveta, ne da bi nastalo v uživanju in posesti svetovnih dobrin pravičnejše in stvarnim potrebam narodov bolj odgovarjajoče sorazmerje kakor je sedanje; za dosego pravičnejšega sorazmerja v tem pogledu pa je pred vsem nujna rešitev kolonialnega vprašanja — poleg mnogih drugih vprašanj seveda, ki zadevajo sožitje narodov. Kolonialno vprašanje pa je treba rešiti tako, da bo v skladu s koristmi vseh, tudi malih evropskih narodov, ne pa samo nekaterih. Vedno bolj pogosto se slišijo danes že tudi v Angliji in Franciji glasovi ki poudarjajo, da morajo biti kolonije v bodoče na razpolago vsem evropskim državam v kolonizatoričnem in ekonomskem pogledu.

Konkretni načrti rešitve kolonialnega vprašanja

Zanimivi so razni konkretni načrti v angleškem in francoskem tisku preteklih mesecev od začetka vojne, ki skušajo prikazati bodočo rešitev kolonialnega vprašanja in ki dokazujejo, da obstoja na angleški in francoski strani resna volja, da se to vprašanje končno uredi tako, da bo prenehalo predstavljati jabolko prepira med evropskimi narodi. Zelo stvaren je zlasti načrt, ki ga je objavila angleška gospodarska revija »Planning«, ki propagira načrtno gospodarstvo. Objavljen je bil lansko leto v prvi novemberski številki, in sicer v okviru razprave, ki govori o osnovah, na katere naj bo postavljena Evropa bodočnosti. Ta načrt predvideva, da naj bo skrb za razvoj kolonij, posebno pa izboljšanje položaja kolonialnih narodov, skupna dolžnost vseh kulturnih narodov. V ta namen naj bi se ustanovil mednaroden kolonialni svet, kateremu bi stali ob strani kot svetovalci kolonialni strokovnjaki. Za vse kolonije naj bi se vpeljal mandatni sestav, bolj razvitim narodom pa je treba dati pravico do samouprave. To velja posebno za Indijo. Ta kolonialni svet naj bi nadzoroval tudi pridobivanje in razdelitev surovin, kar predstavlja danes jedro vseh kolonialnih sporov, določal pa bi posameznim narodom tudi tla za naseljevanje njihovih izseljencev, podeljeval kredite in pospeševal razvoj industrije v deželah, kjer obstojajo pogoji zanjo. Vprašanje je samo, če ni za te načrte zaenkrat že prepozno.

Predstavlja pa brez dvoma pogumno priznanje zgrešenosti dosedanje kolonialne politike in velik korak naprej h končni pravični ureditvi kolonialnega vprašanja. Naj se konča sedanja vojna tako ali tako, kolonialno vprašanje bo treba rešiti sporazumno in v korist vseh evropskih, pa tudi kolonialnih narodov. Nikakor pa ne bo rešeno s preprosto zamenjavo zastav nad kolonialnimi ozemlji.

Franc Jeza.

Mir in vojna *(Nadaljevanje s 1. strani)*

Petainova vlada torej bržkone ne bo niti mogla spolniti vseh pogojev premirja. Potem se pa seveda tudi zmagovalci ne bodo čutili več vezani nanje. Zasedli bodo še nadaljnje francoske pokrajine, zasedli tudi francoske vojne ladje, kolikor jih bo pod njihnim nadzorstvom. In premirje se bo nehalo v popolnem podjarmljenju s tem razločkom, da bodo dobili zmagovalci nepoškodovano francosko orožje v roke, ki bi ga pri odporu do konca ne bili dobili.

Sicer pa je to premirje svetovno napetost samo silovito povečalo. Politično važni dogodki kar pode eden drugega, in ameriški dnevnik »New York Times« piše naravnost, da se sedaj po polomu Francije vojna šele začenja, da bo trajala še dolgo, zajela vse celine in seveda tudi Ameriko. Navesti hočemo samo nekaj najvažnejših in najvidnejših dejstev, ki pričajo, kako je vse politično ozračje napolnjeno kakor z elektriko. Ne ve se, kje bo prvič udarila strela. Gotovo je samo, da bo majhen povod zadostoval, naj bo že tu ali tam.

Za nas je najbolj važen dogodek ureditev diplomatičnega razmerja s Sovjetsko zvezo, naravni nasledek sklenjene trgovinske pogodbe, a hkratu tudi zahteva vsake politične pameti, do česar se jugoslovenstvo v vseh dvajsetih letih vidovdanstva in šestojanuarstva seveda ni moglo povzpeti. Rusija je medtem dokončno zasedla vse tri baltiške države in si s tem zavarovala svoj desni bok. Obenem namerava skleniti s Turčijo nekakšno zvezno pogodbo. Velika Britanija je, zdaj samo dejansko, pretrgala diplomatske zveze s Petainovo vlado. Bolgarija zahteva, da se upoštevajo njene zahteve glede Dobrudže in izhoda na Egejsko morje. V grških vodah so bile položene mine, ki preprečujejo promet s Turčijo, Sirijo in Egiptom. Panamerikanska zveza pripravlja na poziv Zedinjenih držav zborovanje, ki bo preučevalo položaj Amerike glede na vojno. Hkratu je poklical Roosevelt v svojo — demokratično — vlado dva zastopnika republikanske stranke, Knoxa in Stimsona, in s tem ustanovil nekakšno koalicijsko vlado, v zgodovini Zedinjenih držav nekaj nezaslišanega. Knox in Stimson sta pripadnika ameriške oboroževalne in intervencijske politike. Še bolj nezaslišano je, da Amerika resno pripravlja uvedbo splošne obrambne dolžnosti. In italijanski častniki pišejo kar naravnost, da imajo Zedinjene države Amerike skupne vojne koristi z Veliko Britanijo.

Dejstev dovolj, ki kažejo, kako se svetovnopolitični položaj bolj in bolj zapleta namesto razpleta.

Amerika in nevtralnost

Priobčujemo ta sestavek iz »Prosvete« v Čikagu, ker nam kaže sedanje razpoloženje ameriške javnosti glede na evropsko vojno in intervencijo Združenih držav.

Koliko je vredna izumetničena izolacija Amerike, se je najlepše pokazalo zadnje tedne. »Vojna se nas ne tiče, kaj nas briga vojna v Evropi! Roke proč in brigajmo se samo za Ameriko!« Tako so kričali zadnje mesece izolacionisti na burbonski (republikanski) in stalinovski strani s svojimi sopotniki na obeh straneh vred.

Ko pa je Nemčija zasedla Belgijo in Holandsko, je z enako bliskovito naglico prihrumela panika v Združenih državah. Panika, ki ni čisto nič potrebna!

Izolacionisti, karakterizirani v čikaški Tribuni in Hearstovemu tisku, so čez noč postali — militaristi, ki zdaj tulijo: Kje je naša armada, kje je naše orožje, Amerika k orožju?!... Čez noč je privrščala viharna kampanja za oboroženo pripravljenost, završala je panika na newyorški in čikaški borzi in spet so šle milijarde dolarjev na papirju po vodi, v kongresu pa so republikanci izgubili glavo in se zagnali v sveto vojno zoper peto kolono.

Čemu je vsega tega treba, če se nas evropska vojna nič ne tiče? — Panika je pokazala, da je bilo vse pacifistično in neintervenčno prepevanje zadnje mesece — velikanski bluff. Vojna se nas prekleto tiče, pa še kako! Vsak večji udarec, ki pade po zahodni Evropi, zaboli tudi Ameriko, če hoče ali noče, zaboli slehernega Američana, ki čuti demokratično.

Panika je tudi pokazala, da je nevtralnost Združenih držav veliko hinavstvo in bluff, kajti nihče med nami ni nevtralen! Vsakdo, ki čuti in misli demokratično, simpatizira z demokratičnimi zavezniki (kljub reakcionarjem na čelu Anglije, Francije, Belgije in Holandije!), kdor pa ne čuti demokratično, ta pa z nasprotniki. Resničnih nevtralcev med Američani, razen morda idiotov, ni!

Južnoameriška republika Argentina je prva med vsemi ameriškimi republikami stopila na pravo stališče, ko je strgala hinavsko krinko nevtralnosti z obraza in predlagala, naj republike v panameriški federaciji zavržejo nevtralnost in odprto stopijo na stran demokratičnih zaveznikov ter jim pomagajo na vsej črti gospodarsko in finančno, to je s krediti in vsemi potrebščinami. Ali se bodo ostale ameriške republike z Združenimi državami vred odzvale, dokler je še čas?

»Ker narod potrebuje v teh težkih časih vse svoje sile, kliče vse in vsakogar! Če kdaj, v teh časih je potreba, da si zvesto pogledamo iz obraza v obraz, da si sežemo v roke, se strnemo v eno vrsto. — Strahopetec je, kdor zdaj trepeče, da bi se mu ob takem zbližanju morda ne odkrhnila ta ali ona mrvica njegovih strankarskih načel in njegovega svetovnega naziranja.«

Ivan Cankar.

»»Samo ene svobode ne smemo nikomur pustiti, svobode, ki si jo danes nekateri prilaščajo, da drugim jemljejo upravičeno svobodo. Edino nasilje, ki je upravičeno, je nasilje nad neupravičenim nasiljem!«

J. Janžekovič (Bohinjski teden).

LJUDJE IN NARODI V ČASU IN PROSTORU

Nemški življenjski prostor

»Rešitve vprašanja o povečanju življenjskega prostora ne smemo videti v kaki kolonialni pridobitvi, ampak izključno le v osvojitvi novega prostora za naseljevanje, ki ne poveča samo površine matične dežele in ohrani s tem nove koloniste v tesni zvezi z rodno zemljo, ampak zagotavlja tudi celotni površini vse prednosti, ki se nahajajo v njeni zedinjeni velikosti.« (Hitler: »Mein Kampf.)

V znamenju časa

Srbski in hrvaški listi pišejo, da sta zadnje čase stopili v ožji stik Zveza Sokolov kraljevine Jugoslavije in Zveza fantovskih odsekov in se dogovorili za složno delo na narodnoobrambnem področju. Tako bo konec ene izmed slovenskih posebnosti, za katero — upajmo — ne bo nihče žaloval.

Kaj obvladuje Nemčija?

Leta 1937. je obsegala Nemčija 470.714 kvadratnih kilometrov in je štela 67 milijonov prebivalcev. Trenutno pa obvlada s svojo armado in upravo približno 1,600.000 kvadratnih kilometrov s 150 milijoni prebivalstva. Od tega odpade na etnografsko nemško ozemlje 557.000 kvadratnih kilometrov in 80 milijonov prebivalcev, v odstotkih torej 35% ozemlja in 53% prebivalstva. Nemčija obvlada na ta način zdaj 15% evropske površine in 28% evropskega prebivalstva.

Telesna sposobnost angleških rekrutov

Podatki prvega splošnega novačenja po uvedbi vojne obveznosti v Angliji so presenetili javnost zlasti s tem, ker je bilo spoznanih več kot 90% mladih ljudi za popolnoma sposobne za vojaško službo, medtem ko je bila prej izmed tistih, ki so se prostovoljno prijavljali v armado, sposobna komaj polovica. To razliko utemeljujejo »Times« s tem, da so bili prejšnji »prostovoljci« po večini mlajši in zato telesno manj razviti kakor pa ljudje, ki jih sedaj zadeva zakon vojaške obveznosti, nadalje pa tudi s tem, da izvirajo »prostovoljci« skoraj vsi iz najrevnejših plasti angleške družbe, medtem ko zadeva vojaška dolžnost zdaj mladino vseh stanov. »Times« opozarjajo na očitno razliko glede na telesni razvoj, ki obstaja med gojenci tako imenovanih »Public Schools«, katere obiskujejo sinovi bogatih staršev, in gojenci navadnih ljudskih šol. V 15. letu starosti so gojenci prvih šol povprečno skoraj 8 centimetrov višji kot dečki iz nazadnje omenjenih šol, torej otroci revežev. To izvira največ iz pomanjkanja prehrane in iz drugih življenjskih okoliščin, katerim je izpostavljeno industrijsko prebivalstvo Anglije že v času večih rodov. V po večini poljedelskih deželah je položaj čisto drugačen. Uvedba splošne vojaške obveznosti vzbuja upanje, da se bo dalo s tem ugodno vplivati na telesni razvoj mladih ljudi iz delavskih četrti velemest, zlasti s tem, da bodo opozorjeni na prednosti športnih vaj in drugih higienskih vprašanj, ki so prihajala doslej v teh krogih premalo do veljave. Po čigavi krivdi...?

Usoda političnih beguncev v Franciji

Francija je vedno gostoljubno sprejemala politične begunce ne le vse Evrope, ampak vsega sveta brez ozira na njihovo barvo in prepričanje. Tako je postala v teku časa nekako središče političnih emigrantov in Pariz je bil navadno centrala njihovih organizacij, kjer so izdajali svoje liste, prirejali kongrese itd. Iz tega je nastalo zdaj zanimivo vprašanje. Ena izmed točk v nemških mirovnih pogojih, ki jih je Francija — kakor znano — že sprejela, se namreč glasi, da mora Francija izročiti vse Nemce, katerih izročitev bo Nemčija zahtevala, in sicer tako z ozemlja Francije same kakor tudi z ozemlja kolonij.

Bivših nemških državljanov živi v Franciji nekaj deset tisočev. Med njimi so znameniti kulturni delavci kakor Thomas in Heinrich Mann in drugi. Brez dvoma se je mnogim posrečilo pobegniti v teku zadnjih dveh tednov na nevtralna tla, vendar pa je verjetno, da se jih še mnogo nahaja v Franciji, ki se jim to ni posrečilo. Naši dnevniki so pred dnevi poročali o tovrstnem delovanju nemške tajne policije v Parizu.

V zvezi s tem vprašanjem je opozoril Indalecio Prieto, bivši minister republikanske vlade v Španiji, mehiškega predsednika Cardenasa na usodo španskih beguncev, ki so se zatekli po Francovi zmagi v Francijo, kjer jih je trenutno približno 200.000. Da bi preprečila njihovo izročitev sedanji španski vladi ali padec v nemško ujetništvo, naj bi mehiška vlada poskrbela za njihov prevoz v Mehiko. Predsednik Cardenas je dal povoljen odgovor, nakar je stopil Prieto v zvezo z mednarodnim begunskim odborom v New Yorku.

Nova država?

Po vesteh italijanskih in švicarskih listov se je v mestu Rennesu, središču francoske Bretonije, ustanovila vlada, ki jo sestavljajo bretonski separatisti in ki bo razglasila ustanovitev posebne neodvisne bretonske države.

Bretoncev je okroglo en milijon in so keltskega porekla, sorodni Ircem, ter govorijo deloma še zdaj svoj stari keltski jezik, ki ga hočejo povzdigniti v knjižni jezik. V tem jeziku izhaja že nekaj časnikov, ki predstavljajo glasila separatistične propagande, ki je zadnje čase zajela to ljudstvo, ki je sicer prežeto popolnoma s francosko kulturo in državno zavestjo. Njihovo narodno ozemlje je približno tako veliko kakor slovensko in njihovo glavno mesto Rennes šteje 89.000 prebivalcev, skoraj natančno toliko kakor Ljubljana. Nekdaj so imeli lastno vojvodino, toda že zgodaj so bili vključeni v francosko državo, kjer so ostali dolga stoletja.

Kakor znano, so obsodile pred kratkim francoske oblasti dva bretonska časnikarja, ki sta bila posebno vneta separatista, na smrt.

Uporni diplomat

»Giornale d'Italia« poroča, da je Vatikan belgijskemu zastopniku pri Vatikanu odtegnil azilno pravico, ker se je uprl sedanji politiki kralja Leopolda. Stanovanje zanj je bilo v Vatikanu že pripravljeno.

Francoski in angleški poslanik pa živita v Vatikanu v ločenih predelih in iz njunih stanovanj so odstranili telefonske naprave.

Do tretjega rado gre

Premirje med Nemčijo in Francijo je bilo sklenjeno v Compiègneu natančno na istem mestu in v istem železniškem vozu kakor leta 1918. Sedaj poročajo, da je oddelek nemških pionirjev znameniti vagon odpremil v Berlin, kjer ga bodo skrbno shranili. Tudi Francozi so prej skrbno hranili ta »vagon premirja« kot nekako trofejo svoje zmage nad Nemci.

Vistosmerjenje

Zasedba kake države po drugi ne ostane brez vpliva na notranjepolitično življenje zasedene države, kar je več kot razumljivo in se je zlasti jasno pokazalo v baltiških državah po ruski zasedbi. Isto se kaže na Danskem.

Tako so te dni odposlanci danske radikalne kmečke stranke »L. S.« na svojem sestanku v Aarhusu izdali sklepe, ki pomenijo odkrit prestop v narodni socializem in zahtevajo najtesnejše sodelovanje z dansko narodno socialistično stranko.

Italijani v Afriki

Glede na velikopotezno kolonialno vojno med Angleži in Italijani v Afriki, ki bo zavzemala vsak dan večji obseg, je zanimivo, koliko italijanskega prebivalstva se nahaja v italijanskih afriških kolonijah.

Italijanska vlada vodi načrtno naseljevalno akcijo v italijanski Afriki, ki ni ostala brez uspeha. Tako je samo v letih od 1930 do 1939 naselil maršal Balbo v Libiji okrog 43.000 Italijanov. V Abesiniji pa živi 250 tisoč Italijanov, pri čemer ni vštet vojaštvo, katerega cenijo Angleži na 50.000 do 80.000 mož. Največ Italijanov živi v Asmari (50.730) in v Addis Abebi (38.882). Usoda tega prebivalstva je seveda dokaj negotova, zlasti v slučaju vstaje abesinskih plemen.

Francoska Indokina

Dočim je usoda francoskih afriških kolonij začasno še nejasna, ker je odvisna od izida sedanje kolonialne vojne v Afriki med Anglijo in Italijo, pa je usoda francoske Indokine zapečatena, kakor se kaže. Prej ali slej bo prešla v japonsko last. Tako bo Francija, ki je ne more braniti, medtem ko je Anglija drugje dovolj zaposlena, izgubila svojo najbogatejšo in najbolj razvito kolonijo, ki je predstavljala hrbtenico njene kolonijalne posesti.

Francoska Indokina meri 741.242 kvadratnih kilometrov — za tri Jugoslavije —, prebivalstva pa ima okrog 23 milijonov. Največja mesta so Long Xuyen s 148.000, pristanišče Cholon s 134.000, Hanoi s 124.000, Hué s 124.000, Saïgon s 122.000, Haïphong s 122.000 prebivalci.

Najvažnejši izvozni pridelki so bili: riž, kavčuk, ribe, začimbe, sladkor, čaj, premog in cinkova ruda.

Nemci na Slovaškem

Slovaški Nemci so priredili po Bratislavi zmagoslaven obhod in bakljado, ko so zvedeli, da je zaprosila Francija za premirje.

ZAPISKI

Slovenska narodna skupnost

Po časopisnih poročilih je imelo »Zgodovinsko društvo« v Mariboru v nedeljo 16. junija t. l. izredni občni zbor. Tam so sklenili, da je naslednik mariborskega Zgodovinskega društva za primer njegove razpustitve »Jugoslovensko istorisko društvo« v Belgradu.

Marsikdo, ki je to bral, je vprašal, če ni bilo mogoče na vsej slovenski zemlji odkriti nobene organizacije ali pa ustanove, ki bi nadaljevala njihno delo ali pa vsaj prevzela v koristno oskrbo njihovo ostalino. V Sloveniji je vendar nekaj organizacij in društev, ki se bavijo z našo zgodovino že zelo dolgo. So pa tudi javne znanstvene ustanove, ki zbirajo zgodovinsko gradivo, pa tudi javne ustanove z drugimi nameni. »Jugoslovensko istorijsko društvo« v Belgradu je pa povrh še čisto zasebno društvo, ki v glavnem izdaja samo svoj časopis. Naj je bil vzrok za zgoraj omenjeni sklep »Zgodovinskega društva« v Mariboru tak ali drugačen, bi bilo vendarle treba najti kakšen način, da bi ostala njegova ostalina, če bi kdor koli razpustil to društvo, ki ima za našo zgodovino dosti zaslug, na slovenski zemlji, kjer bi bila toliko na varnem ali pa toliko v nevarnosti kakor drugod, pa bi nam bila vsaj bliže in tam, kamor spada.

Predavanje o slovenski zemlji

V okviru Slovenskega društva v Ljubljani je predaval 20. junija dr. Valter Bohinec o geopolitičnem položaju slovenskega narodnega ozemlja in očrtal v velikih obrisih njegov evropski pomen ter vpliv na slovenskega človeka, tako v panonskem ravninskem kakor v kraškem, alpskem in primorskem predelu. Predavanje je bilo namenjeno samo udom Slovenskega društva.

Zadnjikrat: Naše posebnosti

Naš sodelavec g. B. je uredništvu podrobneje razložil svoje poglede na način zbiranja denarnih sredstev po raznih nabiralnih akcijah, kako se je v zadnjem času močno razpasel. Seveda nisem nameraval s svojim sestavkom »Še enkrat: Naše posebnosti« poučiti g. B. o delu »Protituberkulozne lige«, ki mu je dobro znano, temveč sem samo želel osvetliti »Protituberkulozni teden« od druge strani.

Vitko Musek.

Popravi!

Pri sestavku »Strašilo ‚masa'« v zadnji številki je pomotoma izostala navedba vira »Basler Nachrichten«.

GOSPODARSTVO

Agrarna reforma

Našemu kmetiškemu ljudstvu primanjkuje zemlje. Edino dosledna agrarna reforma bi zelo omilila pomanjkanje zemlje v Sloveniji. Sicer se je agrarna reforma v Sloveniji že izvajala, toda brez prave volje in odločnosti, zato so njeni uspehi prav malotni. O resnični agrarni reformi v Sloveniji se na ta način skoraj ne more govoriti, saj je bilo prizadetih od nje le 222 veleposestev, ker je bil maksimum za zemljo in gozdove, ki jih smejo veleposestniki obdržati, določen mnogo previsoko, namreč 75 ha za obdelano zemljo ali 1000 ha za gozdove. Pri tem pa se je veleposestnikom še največkrat posrečilo, da so izvili agrarni reformi s spretnim pravniškim manevriranjem in po malomarnosti interesentov še sicer velike komplekse zemlje in gozdov, navrh visokemu maksimumu, ki jim ga je puščal zakon. Tako je bilo razdeljenih od 42.512 ha obdelane zemlje, ki je bila last tistih 222 veleposestnikov, le 16.070 ha namesto 25.866 ha, kakor bi je po zakonu moralo biti razdeljene. Veleposestnikom se je torej posrečilo, da so rešili zase skoro celih 10.000 ha zemlje razen določenega maksimuma. Na ta način so še vedno obdržali 62% svoje obdelane zemlje izpred prevrata leta 1918. Še bolj površno je bila izvedena agrarna reforma, kar se gozdov tiče, saj je bila razlaščena le ena osmina veleposestniških gozdov, katerih je prihajalo v poštev za agrarno reformo 144.627 ha; razlaščenih je bilo potemtakem le 18.078 ha gozdov, pa še od teh je prišlo v resnici v ljudske roke le 1263.46 ha ali 7%, vsi ostali gozdovi so v državni upravi, pri čemer ima ljudstvo od njih celo manj neposrednih koristi kakor takrat, ko so bili še v veleposestniški lasti, ali pa so bili celo vrnjeni lastnikom. Od skupnih 201.475 ha veleposestniške zemlje je prišlo v roke zemljelačnega in potrebnega ljudstva torej le 34.148 ha oziroma celo samo 17.333 in pol ha, če odštejemo gozdove, ki so v državni upravi. Tistih 222 veleposestnikov je vkljub agrarni in gozdni reformi še vedno obdržalo 167.327 ha zemlje. Teh 222 družin ima torej skoraj enako število ha slovenske zemlje kakor 88.800 družin skupaj, ki posedujejo poljedelske obrate v velikosti 0.01—5 ha. Če bi odvzeli tistim veleposestnikom vso zemljo nad 20 ha — če bi jim torej pustili le toliko zemlje, kolikor je obsega srednjevelika kmetija — bi dobili še 162.887 ha zemlje. Če bi jo razdelili med tistih 88.800 kmečkih družin s »posestvi« od 0.01 do 5 ha, bi prišlo na vsako družino skoro 2 ha. Najhujši glad po zemlji bi bil v Sloveniji na mah utešen. Tistih 162.887 ha pa je pri vsem tem še najboljša, najrodovitnejša zemlja, kar je je v Sloveniji. Isto velja seveda tudi za gozdove. To pa pomembnost te zemlje za slovensko agrarno politiko še veča, česar ne smemo pozabiti.

Od približno 20.000 ha vinogradne površine v jugoslovanski Sloveniji, za katero veljajo vse te številke, jih je po vsej priliki vsaj tretjina v rokah tujcev, torej skoraj 7000 ha. Ena najnujnejših nalog naše narodne in naše agrarne politike bi bila, da iztrga tujcem te vinograde, ki spadajo med najboljše vinograde v Sloveniji. To bi se moralo zgoditi že iz samih nacionalno-političnih razlogov. Naravnost nerazumljivo je, da se to v vseh 20 letih naše narodne svobode še ni zgodilo. Na ta način bi prišlo nadaljnjih nekaj tisoč slovenskih družin do svoje lastne posesti, s čimer bi bilo obenem na mah konec tujih vplivov in tuje propagande na najbolj izpostavljenem delu slovenske zemlje.

Tako izvedena agrarna reforma bi prinesla torej slovenskemu ljudstvu, ki je željno zemlje, 170.000 ha najrodovitnejše zemlje. Seveda pa je treba imeti pred očmi, da je takšna korenita razlastitev veleposestniških rodbin, kakor smo jo vzeli tukaj v obzir, zaenkrat še precej iluzorna; kajti potem bi morali razlastiti sploh vsa posestva, ki merijo nad 20 ha, kar pa bi bila najradikalnejša agrarna reforma, kar se jih je kdaj izvajalo v Evropi, razen Rusije seveda. Vsekakor bi nam takšna radikalna agrarna reforma prinesla 306.800 ha zemlje, v katere pa je seveda že všteta prej omenjena veleposestniška zemlja. V primeru, da bi takšno daljnosežno agrarno reformo v resnici izvedli in razdelili dobljeno zemljo med tistih 88.800 družin s posestvi do 5 ha (od tega 31.400 družin, ki posedujejo manj kot 1 ha), bi prišlo na vsako družino povprečno po 5.3 ha, seveda, če prištejemo zemljo, ki so jo imeli že prej. Ni dvoma, da bi tako pridobljena zemlja vsaj delno zadostila potrebam našega agrarnega prebivalstva.

Vprašanje je, če bi bilo pametno to zemljo razdrobiti med desettisoče interesentov, od katerih mnogi niti ne razpolagajo z dovolj poljedelskega orodja in vprežne živine, da bi jo zadostno obdelali in izrabili. Morda bi bilo bolje, da ostane ta zemlja skupaj in predstavlja tako skupno last zainteresiranih enot, ki bi jo tudi skupno obdelovale in uživale, po zgledu »gmajn« na Štajerskem.

Ker se baje pripravlja nov zakon o agrarni reformi, je potrebno, da že zdaj načnemo to vprašanje, da ne bomo delali takšnih napak, kakor smo jih delali pri dosedanjih agrarnih reformah. Treba je napraviti jasen načrt in ga izvesti do konca. Zavedati se namreč moramo, da je agrarno vprašanje največje in najnujnejše gospodarsko in življenjsko vprašanje Slovenije. **J.**

Naša uprava in gospodarstvo

Trgovski list« je k temu neveselemu poglavju prinesel spet naslednje podatke:

Skozi leta in leta so priporočali strokovnajki gojilcem opijskih rastlin, da teh ne prodajajo prezgodaj na zeleno, temveč da jih hranijo in dobro posuše, ker njih vrednost s tem zelo naraste. V Južni Srbiji so se kmetovalci in trgovci po tem nasvetu ravnali in tako imajo danes precej znatne zaloge starih opijskih rastlin.

Sedaj pa je naenkrat prevzel trgovino z opijem Prizad. Izšla je tudi uredba, da se morajo vse stare zaloge do 1. julija prodati. Kdor bi imel še po 1. juliju stare zaloge, se bodo te štele za tihotapsko blago in lastniki teh zalog bodo težko kaznovani. Predvidene so kazni do več let robije in denarne kazni do 200.000 din. Stare zaloge bo odkupil Prizad, a ne po njih dejanski vrednosti, temveč po isti ceni, kakor velja za nove rastline. Vsak trgovec in proizvajalec bi na ta način izgubil pri 1 kilogramu do 800 din. Naravno je, da so bili gojitelji opijskih rastlin naravnost obupani, ko so zvedeli za te nove in nepojmljive predpise. Poslali so v Belgrad veliko delegacijo in ji naročili, da ostane v Belgradu tako dolgo, dokler ne doseže razveljavitve navedene uredbe ali dokler ne doseže vsaj to, da se trgovcem in producentom dovoli, da sami razprodajo stare zaloge po cenah, ki veljajo na trgu. Pri obisku odločujočih ljudi je sicer delegacija dosegla to moralno zadoščenje, da so se njene zahteve priznale kot upravičene, vendar pa razveljavitve uredbe še ni dosegla in medtem se usodni 1. julij hitro približuje.

K tem dejstvom pristavlja še »Trgovski list«, da bi mogel navesti podobne primere v obilni meri tudi iz vseh drugih gospodarskih panog.

To prav radi verjamemo, saj bi jih mogli navesti tudi mi, in iz našega lista bi vsak lahko nabral celo knjigo takih primerov. Samo da golo navajanje doslej še ni prav nič pomagalo, mar je centralizmu takih svaril! Zato ne bo bolje, dokler se centralistični unitarizem stre do zadnjih svojih postojank in dokler se hkratu ne vrne vsa oblast ljudstvu, ali bolj na kratko: dokler ne bomo imeli prave demokracije.

SLOVENSKE POSEBNOSTI

Kaj je danes pri nas pereče ali dokazani dokazi...

Pred nekaj dnevi sta dva člena mladinske JSZ v Mariboru ustavila nekega našega člana ZZD in **pričela** z njim debato sledeče vsebine: »**Veste, mi člani JSZ nismo katoliški ampak krščanski socialisti. Mi verujemo samo v Kristusa in ne tisto, kar farji učijo.**« Naš član ju je seveda zavrnil: »**Pa kako morete vi biti še krščanski, če pa ne verjamete duhovnikom in to, kar oni učijo?**« Člena mladinske JSZ pa sta se dobro odrezala: »**Če pa nas tako učijo pri JSZ.**« To, kar smo mi slutili, je sedaj dokazano! Izjava, ki sta jo podala člena mladinske JSZ pred našim členom, za nas drži... (Slovenski delavec, glasilo ZZD. 21. junija 1940.)

KULTURNI PREGLED

NAŠ KNJIŽNI TRG

Bogomir Magajna: Zaznamovani

Založba literarnega kluba, Ljubljana 1940.

Pod naslovom Zaznamovani je Magajna zbral osemnajst novel, nastalih v zadnjih letih. To so zgodbe ljudi, ki jih je življenje »neusmiljeno zaznamovalo«, snov zanje pa se mu je ponudila večinoma pri njegovem zdravniškem delu, kar je v nekaterih mogoče razločno videti. Vendar ne spadajo vse zbrane zgodbe v okvir, ki ga zbirka začrtava po svojem naslovu.

Novele kažejo, kako se je Magajna skušal iz svoje prve razvojne stopnje, ki pada v dobo lirične, subjektivne in simbolične proze, premakniti v stvarnejši svet. Slovenska proza je od tedaj prišla k res pravi epiki, k odkrivanju resničnosti in k realističnemu ali naturalističnemu načinu pisanja. Zlasti zemlja in človek na njej, to dvoje je postalo nova snov in nova vsebina, ki je zahtevala tudi nov način oblikovanja. Zaznamovani pa kažejo, da se Magajni ta prehod še ni posrečil. V njegovem delu še vedno ni prave, dosledno oblikovane stvarnosti, razen v nekaterih izjemnih stvareh tudi ni enotnega, sodobnega stila, še vedno pa je polno ostankov iz preteklosti: sanj, prividov ali kakor pravi sam — »fata morgan«, in polno ostankov pravljičnosti. Romantično sladkobnost pomeša z nefinimi naturalizmi in prav z njimi si poskuša pomagati do sodobnejšega videza. Vendar uvaja s tem prevelika nasprotja, ko vse okoli govori s čisto drugim jezikom. Priznati je treba, da gleda iz njegovih novel poznanje nekega človeško in psihološko zelo zanimivega materiala, vendar je velika napaka njegovega pisanja ta, da ga fantazija, ta vir vsake umetniške tvornosti, prevečkrat zapeljuje v nemogočo fantastičnost in ga sili k čudno učinkujočim konstrukcijam (Jerinova Lida, Helena, Lijana itd.), namesto da bi ustvarjala novo in polno življenje.

Magajna išče v svoji snovi še vedno rad »čudovite podobe« (prvide), kaže vrsto precej sladkobnih ženskih likov, riše ljudi, ki jih je prenesla lahko dekadentna proza, razkazuje poznanje pojavov bolne duševnosti, tok pravega in celotnega življenja pa se mu izmika. Kakor je njegova snov sama deloma gotovo kruto resnična (Pojdem v Rute, Srebotova Francka, Invalid, Pogrebnik, Breda), je pa resničnost njegovih novel mnogo manjša, ker zdaj hočemo od njih nove, polne, verjetne podobe, ki jo mora vsaka umetnost dajati, poleg tega pa še estetskega užitka.

Če Magajnove novele pretehtaš s te strani, vidiš, da je globlja, notranja pomembnost večine izmed njih majhna, in da gre pisatelj mimo osnovnih vprašanj življenja, čeprav se na videz z njimi ukvarja. Tam pa, kjer prehaja v opis patološke duševnosti, postanejo njegovi ljudje prazni in nezanimivi. Abnormalnost sama še ne zasluži upodobitve zaradi sebe same, če je le pokvečenost, če je že nekaj danega. To je lahko medicinski primer, pisatelj pa greši, če da, da postane »človek igrača tajnih, nikomur poznanih sil«, ker napravi iz svojih ljudi mehanične lutke (Blaž Strniša). Svet, o katerem pravi avtor sam, da ni »niti sanje niti navadno življenje«, je svet podzavestnih vzrokov, toda v umetnosti ni rodoviten. Usoda ljudi, ki jim da hoditi skozi njega, je nezanimiva, je samo mučna.

Najboljši je Magajna tam, kjer je naraven, kjer ne konstruira. Tak je na primer Vinograd, v njem ostaja na svojem Krasu in je zato najbolj resničen. Redko se mu posreči tragično ozračje (Pojdem v Rute, Invalid). Ves in tipičen Magajna je v Fantaziji na Ratitovcu. Neresno pa vpliva, če razpreda nezrela čustva, če meša bolno erotiko, hipnozo, neko narejeno magičnost in doda še popolnoma nemogoč dialog (igralec v Jerinovi Lidi); če da govoriti realno možnim ljudem v pravljičnih stavkih; če je preveč šablonski, kar je zlasti v svojih ženskih postavah (vse imajo velike, sinje, črne oči, oči »kot filmska igralka«), ki so utelešena ideja lepote, »prikazni iz večnosti«, kar je sanjska romantika.

Zanimivo je, da v njegovih novelah ni pravega realističnega opisa, ki je bistvena sestavina vsake epike, zato si njegove stvari težko predstavljaš, čeprav jih lokalizira. Večkrat so njegovi opisi sestavljeni iz pravljičnih superlativov (»na vseh cvetkah so se lesketala krila metuljev«).

Človeku je žal za vse tisto, kar bi Magajna mogel dati kot pisatelj zdravnik, ki mora poznati človeka v trenutkih, ko je do konca razgaljen, ves v pretresljivi goloti, ko se odpira pogled v njegovo dno, v trenutkih, ko se razodeva tragika človeških usod in kažejo njeni različni vzroki. Če ni znal preustvariti te snovi v pristne in pomenljive podobe, bi si človek želel mesto tega raje opise takega posebnega in čudovitega doživljanja, takih dragocenih zdravniških spominov, kakor jih je naslikal Munthe v svoji nepozabni knjigi San Michele. **u.**

Matija Malešič

V Škofji Loki je 25. t. m. umrl pisatelj Matija Malešič. Priznanje si je pridobil s svojo prvo daljšo povestjo »Kruh«, ki jo je napisal za Mladiko in je izhajala leta 1926. Z njo je prinesel Malešič v slovensko književnost snovno in oblikovno novost. Dasi je bil sam doma iz Bele Krajine, je v »Kruhu« prvi uvedel v slovensko književnost prekmursko zemljo, ljudi z Goričkega, prekmurske sezonce po madžarskih posestvih, ki so ga zamikali zlasti kot socialna snov. Povest je naslednje leto izšla v knjigi. Z njo si je Malešič že izoblikoval svoj slog, ki ga označuje liričnost in čustveno podajanje in ki se precej bije z njegovo epično snovjo. Tudi druga daljša povest »Živa voda« je izšla v Mladiki. V Domu in svetu je leta 1927. izhajala povest »Tam za goro«, kjer opisuje podeželsko uradniško okolje in nekoliko sentimentalno ljubezen mladega podeželskega sodnika. Pri Mohorjevi družbi je leta 1933. izdal v Večernicah »Izobčence«, po revijah pa je raztresenih precej novel in črtic (Tam za turškim gričem, DS 1928, Zelena kostanjeva veja, DS 1930, Jasa v gozdu, DS 1939 itd.). V njegovem delu je mnogo idilike, liričnosti in čustvenosti. Zadnje čase je napisal nekaj novih stvari, ki še niso objavljene, več načrtov pa mu je prekrižala smrt.

Pevska tekma v ljubljanski operi

K pevski tekmi v ljubljanski operi se je priglasilo 153 pevk in pevcev. Na osnovi predhodnega izbora jih je bilo določenih dvaintrideset za glavni nastop, ki se je vršil minulo nedeljo 23. t. m. Moje kratko poročilo nima namena, podati strokovno oceno posameznih pevcev-tekmovalcev. — Gotovo pa se je marsikomu izmed poslušalcev vsililo predvsem vprašanje po namenu takega izbora. Ali je šlo samo za zanimivo revijo, za dogodek enega večera ali mogoče za posrečeno zamisel, izbirati na tak pameten način naraščaj, ki naj prekvasi slovensko opero? Kaj bo s pevci in pevkami, ki jih je komisija priznala za najboljše? Ali jim bo omogočen nadaljnji študij? Upamo, da stvar ne bo ostala le posrečena enkratna zamisel. (V Italiji na primer so take tekme zborov in poedincev pogoste in imajo namen, izbirati naraščaj za italijansko opero, ki ji fašizem posveča mnogo večjo pozornost kot drami. Slučajno sem bila pri neki tekmi pevcev iz severne in srednje Italije v Firenzi in kolikor se morem zanesti na svoj spomin, niso italijanski tekmovalci presegali naših po glasovnem materialu, pač pa po muzikalnosti in glasovni ter odrski sproščenosti.) To zamisel bi bilo potrebno prenesti tudi na druga, ne le kulturna področja našega življenja. Upamo, da nam izvedba in uresničenje zamisli ne bosta zdrsnili iz rok kot se pri nas tako rado in pogosto dogaja.

K. V.

Socialna politika

Občni zbor Jugoslovanske strokovne zveze

ki je bil v nedeljo 23. junija, je pokazal predvsem veliko zavednost in delavnost v vrstah krščansko socialističnega delavstva. Lepe uspehe so delavci dosegli posebno pri mezdnih gibanjih, ki se jih je udeležilo nad 3.600 delavcev v obratih, kjer obstaja samo organizacija JSZ, in 15.000 delavcev po industrijah, kjer je JSZ sodelovala v skupnih mezdnih gibanjih. Ta gibanja so dosegla nad 12,000.000 din letnega povišanja plač. Organizacija je mnogo napravila tudi za sindikalno in splošno izobrazbo svojega članstva s številnimi predavanji in tečaji. Razprave na občnem zboru so pokazale pravo sliko stanja in razpoloženja med slovenskim delavstvom. Posebno odločno so bile postavljene zahteve glede ponovnega uveljavljenja delavstva v socialnih napravah, predvsem v Delavski zbornici, nadalje glede varstva delavskih obratnih zaupnikov ter drugih perečih socialno političnih vprašanj. Obenem smo opazovalci mogli ugotoviti, da krščansko socialistično strokovno gibanje kljub vsem težavam in udarcem ni prav nič izgubilo na svoji udarnosti in moči, ampak da obstaja upravičeno upanje, da se razvije v najdejavnejšo in najpomembnejšo slovensko skupino, naj si jo že gledamo z narodnega ali socialnega stališča. Delavstvo to tudi samo spoznava in je na občnem zboru sprejelo sklep, da se tej nalogi primerno do prihodnjega občnega zbora spremene pravila in ime v »Slovensko delavsko zvezo«. Duh odločnosti in zavednosti, ki je začel prevladovati med slovenskim delavstvom, pa je danes stvar, ki zbuja največ zaupanja v srečno prihodnost našega naroda.

Uradniške plače

O tem piše »Trgovski list« med drugim: Ko čitamo te prazne obljube o zboljšanju plač, imamo vtisk, da se niti odločujoči krogi ne zavedajo, kako nujno potrebno je zvišanje uradniških plač. Ne iz kakšnih sentimentalnih ozirov, temveč čisto navadno iz nujnih državnih razlogov. Država je ko velikansko gospodarsko podjetje, ki more opravljati zadovoljivo vse svoje funkcije le, če njen uradniški aparat brezhibno deluje. Podjetnik, ki ne daje svojim nameščencem zadostnih plač, nikdar ne more doseči tako zadovoljivih uspehov, ko podjetnik, ki se more na svoje nameščence zanesti v vsakem trenutku. Isto velja za državo in zgodovina pozna polno primerov, da tudi velike države niso mogle vzdržati preizkušnje, če ni dobilo njih uradništvo zadostnih plač in v redu. Kdor hoče, da državni stroj dobro teče, mora tudi skrbeti, da je dobro namazan. S slabo plačanimi nameščenci pa državni stroj tudi slabo teče.

Dober podjetnik nastavlja le najboljše moči, ker ravno te so zanesljive. Če država slabo plačuje svoje nameščence, potem bo dobivala le najmanj sposobne ljudi, ker vsi sposobnejši si bodo poiskali boljše plačane zasebne službe. Jasno je, da z manj sposobnimi ljudmi ni mogoče ustvariti nobene dobre uprave.

A tudi ne nobene poštene uprave. Državni nameščenci odločajo po svojih funkcijah dostikrat o velikanskih vsotah. Državni nameščenec, ki ima komaj 1000 din mesečne plače, odloča o vprašanju, ko gre za milijone državnega denarja. Ves v dolgovih, v težkih skrbeh za svojo rodbino, je tako moralno oslabljen, da je dostopen vabljivi ponudbi in da za mal denar naredi podkupovalcu tudi milijonsko uslugo. Ali se je temu čuditi? Nikakor ne! Pač pa se je treba čuditi, kako more biti kdo tako lahkomišljen, da prepušča ljudem v stiski odločanje o milijonih. V nobenem zasebnem podjetju niso tako lahkomišljeni.

Cvetje iz domačih in tujih logov

V mohorskem Cvetju iz domačih in tujih logov je izšla že druga izdaja Krpana, prirejena po besedilu iz Slovenskega glasnika 1858. Po teh dobro urejevanih knjižicah ne segajo le tisti, ki jih rabijo kot šolska pomagala, marveč vsakdo, ki mu je do cenene, a znanstveno solidne izdaje naših klasičnih del. Zlasti pa priporočajo knjige dobri uvodi. Slodnjak, urednik Levstikovih zbranih spisov, karakterizira v svojem uvodu šestindvajsetletnega Levstika, ki je bil dozorel za tako umetniško nalogo, kot je bila tedaj povest, ki bi utrla čisto nove poti slovenskemu pisanju, pisana v domači besedi in misli in na podlagi domačega življenja. Za tako pisanje je Levstika pripravilo njegovo teoretično in kritično razmišljanje ob napakah drugih pisateljev (Cegnar). Slodnjak trdi zdaj po novem, da Levstik ni pisal Krpana pred ustanovitvijo Glasnika, marveč da ga je pisal šele 1858 v Retjah, čeprav ga je že prej zamislil. Domneva celo, da ga je spisal v nekaj dneh (med 1. in 10. julijem), za kar pa seveda ni dokazov in so to le ugibanja. Uvod govori dalje o snovi povesti, o pomenu za naše slovstvo, kjer tolmači Slodnjak Krpana kot moderni mitos našega narodnega življenja in trdi: »Kakor se v vsaki lepi slovenski lirični pesmi oglašajo melodije iz Prešernovih Poezij, tako je v vsakteri pozitivni osebi naše povesti in naše zgodovine nekaj krpanovskega duha in jezika.« **u.**

»Kakor posamezen človek, je stranka živo bitje, ne mrtev kamen. Raste in razvija se z narodom, iz katerega se je bila porodila. Življenje naroda je njeno življenje, trpljenje naroda njeno trpljenje, moč naroda — njena moč. Ako se tega ne zaveda, ali noče zavedati, se sama izlušči iz naroda, je tujka v domači hiši; in sodba ji je pisana!«

Ivan Cankar.

Vljudno vabimo vse tiste, ki smo jim pošiljali list na ogled, da se uvrstijo med naše naročnike, v nasprotnem primeru pa jih prosimo, da nam list vrnejo.

Urednik in izdajatelj: Vitko Musek, Ljubljana

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Kakor v vseh bojih, so mi tudi to pot moji dobri živci in posebna spretnost v metanju ročnih granat bili v pomoč, da sem nas vse skupaj rešil iz nevarnosti. V svetovni vojni sem nekolikokrat od sovražnika vržene goreče ročne granate pobral ter jih srečno vrgel nazaj v sovražne postojanke, da so na mesto mene in moje vojake poškodovale sovražnika. Ta šola mi je sedaj prišla prav. Medtem ko so navzočni vojaki strmeč gledali, sem jaz gorečo granato mirno pobral ter jo, ne da bi jo veliko po zraku vrtel, vrgel za kakšnih 25 metrov naprej po ulici, preplašene vojake sem pa obenem potisnil k zidu kavarniškega poslopja. Skoraj še tisti trenutek je sledila eksplozija na tlakovanih tleh s strašnim treskom. Drobci kamenja in granate so padali daleč in celo visoko čez hiše naokrog, izmed nas pa ni bil k sreči nihče zadet.

Popisani dogodek je od daleč slučajno videl šestnajstletni Herman, sin slovenske Verličeve družine, ki je vkljub nevarnosti v svoji mladostni radovednosti skušal priti do nas v vojašnico. Od vsega, kar je v bojih videl, mu je baje bil najbolj všeč prizor s to granato in še danes bi ga znal popisati od začetka do kraja.

Učinek eksplozije je občutno prizadel kavarnarko Gottlich. Za pobite šipe na oknih, za iz zidov in kredence padla ogledala, posodo, slike itd. je nemško-avstrijska vlada pozneje od naše države zahtevala odškodnino. Le malo je manjkalo, da me ni odlično sestavljena diplomatska zahteva dunajske vlade spravila v preiskavo pri naših oblastvih. Če bi mi njeno trditev, da je šlo za namenoma povzročeno poškodbo Gottlichove kavarne, ne bilo uspelo v celoti ovreči, bi bil zato, ker sem petim slovenskim vojakom rešil življenje, namesto priznanja, lahko doživel kaj drugega.

Odškodninski zahtevek Nemške-Avstrije je naša vlada končno odbila z utemeljitvijo, da je bila kavarna Gottlich demolirana med borbami, med katerimi so nastale tudi druge poškodbe v Radgoni ter da bi vseh teh poškodb ne bilo, če bi slovenske posadke ne bili napadli.

Zdravnik, ki je iz sovraštva do Slovencev šele iz strahu pred lastno smrtjo težko ranjenemu Slovencu podelil zdravniško pomoč.

V Radgoni je v času naše zasedbe izvrševal zdravniško prakso dr. Kurasz Franc, brat mizarskega mojstra in stric po mojem oddelku pri Urayjevem mostu ujetega bojevnika Kurasza. Svoje stanovanjske in ordinacijske prostore je imel nasproti magistratu, blizu gostilne Fluck, ki ni bila daleč od Pistorjeve vojašnice. Po žilah vseh teh Kuraszov se je, seveda ne da bi to priznavali, pretakala kri našega naroda.

Ko smo, potem ko smo odbili glavni napad nasprotnikov, pozaprli radgonske moške, kolikor smo jih našli skritih po stanovanjih in drugod, so naši vojaki med drugimi spravili na varno tudi zdravnika Kurasza.

Ura je šla menda že proti enajstim — bilo je to 4. februarja leta leta 1919. —, ko so v Pistorjevo vojašnico prinesli bralcem že znanega težko ranjenega enoletnika četovodjo Ermenca, ki je, kakor je bilo že povedano, drugod čisto od blizu dobil strel v hrbet. Prišel sem ravno zraven in videl, kako je siromaka odprta rana, ki so mu jo v ujetništvu za silo obvezali, mučila. Videl sem, da je treba rano takoj očistiti in pravilno prevezati. Pa kako se naj to zgodi? Dr. Kamnikerja smo močno zastraženega peljali k ranjenemu Zeilhoferju in potem v bolnišnico, kjer je imel polne roke dela. Spomnil sem se, da je med ujetniki v zaporu tudi zdravnik Kurasz. Odredil sem, da naj ga takoj pripeljejo v pisarno postajnega poveljstva, kjer je bila tudi lekarna z zadostnim sanitetnim in obvezilnim materialom. Ko ga vojak pripelje, mu izročim obveze in priprave ter zapovem, da mora na nosilih vzdihujočemu ranjencu pomagati, nakar ga bomo skušali spraviti v bolnišnico, ki je bila že prenapolnjena. Z vsemi štirimi protestira, da kot ujetnik ne stori ničesar, ker tega noče in ne more. S tem me je seveda pošteno razdražil. V najostrejšem zapovedujočem tonu ponovim, da mu ukazujem in da mora ranjenca, ki je v smrtni nevarnosti, takoj obvezati in da je vsake debate s tem konec. Trmasta buča in nasprotnik Slovencev, ki je prav tako kakor dr. Kamniker kot germaniziran Slovenec živel v glavnem od slovenskih bolnikov, je nato utihnil, ni se pa ganil, da bi bil storil svojo dolžnost. Temno je gledal predse in čakal, da ga odvedejo v zapor, prepričan, da je to vse, kar se mu more pripetiti.

Ker je šlo za življenje vojaka, ki se je zvijal v groznih mukah ter prosil pomoči, zdravnik pa, čeprav je bil v mojih rokah kot ujetnik in je imel ves potrebni material, iz kljubovalnosti in sovraštva do Slovencev ni hotel izvršiti mojega ukaza, kar je razen vsega tega bilo povrh še njegova zdravniška dolžnost, sem iz torbe potegnil svojo težko vojaško pištolo ter mu z njo pod nos zagrozil rekoč, da bo po njem, če misli, da mu mojega povelja ni treba izvršiti. To ga je spametovalo. Začel je ranjenca prevezovati, kar sem z orožjem v roki nadzoroval, po delu sem ga spravil nazaj v zapor.

Moj nastop bo vsakemu razumljiv, če se pomisli, da sem sam osebno največ storil, da je bilo sovražnim ujetnikom, talcem in ranjencem ohranjeno življenje in zdravje, da so z njimi v vsakem pogledu ravnali viteško, tako da niso bili deležni ničesar hudega ali nezakonitega. Kar sem od zdravnika zahteval, je bilo popolnoma prav in v skladu z ženevsko mednarodno pogodbo Rdečega križa, kakor tudi z ostalimi vojnimi predpisi in navadami. Zdravnik je bil moj ujetnik. Ne samo kot ujetnik, temveč tudi kot zdravnik je bil dolžan storiti, kar sem od njega zahteval, to je, da je obvezal našega ranjenca. (Dalje prihodnjič.)

LJUDJE IN NARODI V ČASU IN PROSTORU

Nemški življenjski prostor

»Rešitve vprašanja o povečanju življenjskega prostora ne smemo videti v kaki kolonialni pridobitvi,, ampak izključno le v osvojitvi novega prostora za naseljevanje, ki ne poveča samo površine matične dežele in ohrani s tem nove koloniste v tesni zvezi z rodno zemljo, ampak zagotavlja tudi celotni površini vse prednosti, ki se nahajajo v njeni zedinjeni velikosti.« (Hitler: »Mein Kampf.)

V znamenju časa

Srbski in hrvaški listi pišejo, da sta zadnje čase stopili v ožji stik Zveza Sokolov kraljevine Jugoslavije in Zveza fantovskih odsekov in se dogovorili za složno delo na narodnoobrambnem področju. Tako bo konec ene izmed slovenskih posebnosti, za katero — upajmo — ne bo nihče žaloval.

Kaj obvladuje Nemčija?

Leta 1937. je obsegala Nemčija 470.714 kvadratnih kilometrov in je štela 67 milijonov prebivalcev. Trenutno pa obvlada s svoj armado in upravo približno 1,600.000 kvadratnih kilometrov s 150 milijoni prebivalstva. Od tega odpade na etnografsko nemško ozemlje 557.000 kvadratnih kilometrov in 80 milijonov prebivalcev, v odstotkih torej 35% ozemlja in 53% prebivalstva. Nemčija obvlada na ta način zdaj 15% evropske površine in 28% evropskega prebivalstva.

Telesna sposobnost angleških rekrutov

Podatki prvega splošnega novačenja po uvedbi vojne obveznosti v Angliji so presenetili javnost zlasti s tem, ker je bilo spoznanih več kot 90% mladih ljudi za popolnoma sposobne za vojaško službo, medtem ko je bila prej izmed tistih, ki so se prostovoljno prijavljali v armado, sposobna komaj polovica. To razliko utemeljujejo »Times« s tem, da so bili prejšnji »prostovoljci« po večini mlajši in zato telesno manj razviti kakor pa ljudje, ki jih sedaj zadeva zakon vojaške obveznosti, nadalje pa tudi s tem, da izvirajo »prostovoljci« skoraj vsi iz najrevnejših plasti angleške družbe, medtem ko zadeva vojaška dolžnost zdaj mladino vseh stanov. »Times« opozarjajo na očitno razliko glede na telesni razvoj, ki obstaja med gojenci tako imenovanih »Public Schools«, katere obiskujejo sinovi bogatih staršev, in gojenci navadnih ljudskih šol. V 15. letu starosti so gojenci prvih šol povprečno skoraj 8 centimetrov višji kot dečki iz nazadnje omenjenih šol, torej otroci revežev. To izvira največ iz pomanjkanja prehrane in iz drugih življenjskih okoliščin, katerim je izpostavljeno industrijsko prebivalstvo Anglije že v času večih rodov. V po večini poljedelskih deželah je položaj čisto drugačen. Uvedba splošne vojaške obveznosti vzbuja upanje, da se bo dalo s tem ugodno vplivati na telesni razvoj mladih ljudi iz delavskih četrti velemest, zlasti s tem, da bodo opozorjeni na prednosti športnih vaj in drugih higienskih vprašanj, ki so prihajala doslej v teh krogih premalo do veljave. Po čigavi krivdi...?

Usoda političnih beguncev v Franciji

Francija je vedno gostoljubno sprejemala politične begunce ne le vse Evrope ampak vsega sveta brez ozira na njihovo barvo in prepričanje. Tako je postala v teku časa nekako središče političnih emigrantov in Paris je bil navadno centrala njihovih organizacij, kjer so izdajali svoej liste, prirejali kongrese itd. Iz tega je nastalo zdaj zanimivo vprašanje. Ena izmed točk v nemških mirovnih pogojih, ki jih je Francija — kakor znano — že sprejela, se namreč glasi, da mora Francija izročiti vse Nemce, katerih izročitev bo Nemčija zahteva, in sicer tako z ozemlja Francije same kakor tudi z ozemlja kolonij.

Bivših nemških državljanov živi v Franciji nekaj deset tisočev. Med njimi so znameniti kulturni delavci kakor Thomas in Heinrich Mann in drugi. Brez dvoma se je mnogim posrečilo pobegniti v teku zadnjih dveh tednov na nevtralna tla, vendar pa je verjetno, da se jih še mnogo nahaja v Franciji, ki se jim to ni posrečilo. Naši dnevniki so pred dnevi poročali o tovrstnem delovanju nemške tajne policije v Parizu.

V zvezi s tem vprašanjem je opozoril Indalecio Prieto, bivši minister republikanske vlade v Španiji, mehiškega predsednika Cardenasa na usodo španskih beguncev, ki so se zatekli po Francovi zmagi v Francijo, kjer jih je trenutno približno 200.000. Da bi preprečila njihovo izročitev sedanji španski vladi ali padec v nemško ujetništvo, naj bi mehiška vlada poskrbela za njihov prevoz v Mehiko. Predsednik Cardenas je dal povoljen odgovor, nakar je stopil Prieto v zvezo z mednarodnim begunskim odborom v New Yorku.

Nova država?

Po vesteh italijanskih in švicarskih listov se ej v mestu Rennesu, središču francoske Bretonije, ustanovila vlada, ki jo sestavljajo bretonski separatisti in ki bo razglasila ustanovitev posebne neodvisne bretonske države.

Bretoncev je okroglo en milijon in so keltskega porekla, sorodni Ircem, ter govorijo deloma še zdaj svoj stari keltski jezik, ki ga hočejo povzdigniti v knjižni jezik. V tem jeziku izhaja že nekaj časnikov, ki predstavljajo glasila separatistične propagande, ki je zadnje čase zajela to ljudstvo, ki je sicer prežeto popolnoma s francosko kulturo in državno zavestjo. Njihovo narodno ozemlje je približno tako veliko kakor slovensko in njihovo glavno mesto Rennes šteje 89.000 prebivalcev, skoraj natančno toliko kakor Ljubljana. Nekdaj so imeli lastno vojvodino, toda že zgodaj so bili vključeni v francosko državo, kjer so ostali dolga stoletja.

Kakor znano, so obsodile pred kratkim francoske oblasti dva bretonska časnikarja, ki sta bila posebno vneta separatista, na smrt.

Uporni diplomat

»Giornale d' Italia« poroča, da je Vatikan belgijskemu zastopniku pri Vatikanu odtegnil azilno pravico, ker se je uprl sedanji politiki kralja Leopolda. Stanovanje zanj je bilo v Vatikanu že pripravljeno.

Francoski in angleški poslanik pa živita v Vatikanu v ločenih predelih in iz njunih stanovanj so odstranili telefonske naprave.

Do tretjega rado gre

Premirje med Nemčijo in Francijo je bilo sklenjeno v Compigneu natančno na istem mestu i nv istem železniškem vozu kakor leta 1918. Sedaj poročajo, da je oddelek nemških pionirjev znameniti vagon odpremil v Berlin, kjer ga bodo skrbno shranili. Tudi Francozi so prej skrbno hranili ta »vagon premirja« kot nekako trofejo svoje zmage nad Nemci.

Tako so te dni odposlanci danske radikalne kmečke stranke »L. S.« na svojem sestanku v Aarhusu izdali sklepe, ki pomenijo odkrit prestop v narodni socializem in zahtevajo najtesnejše sodelovanje z dansko narodno socialistično stranko.

Vistosmerjenje

Zasedba kake države po drugi ne ostane brez vpliva na notranjepolitično življenje zasedene države, kar je več kot razumljivo in se je zlasti jasno pokazalo v baltiških državah po ruski zasedbi. Isto se kaže na Danskem.

Italijani v Afriki

Glede na velikopotezno kolonialno vojno med Angleži in Italijani v Afriki, ki bo zavzemala vsak dan večji obseg, je zanimivo, koliko italijanskega prebivalstva se nahaja v italijanskih afriških kolonijah.

Italijanska vlada vodi načrtno naseljevalno akcijo v italijanski Afriki, ki ni ostala brez uspeha. Tako je samo v letih od 1930 do 1939 naselil maršal Balbo v Libiji okrog 43.000 Italijanov. V Abesiniji pa živi 250 tisoč Italijanov, pri čemer ni vštet vojaštvo, katerega cenijo Angleži na 50.000 do 80.000 mož. Največ Italijanov živi v Asmari (50.730) in v Addis Abebi (38.882). Usoda tega prebivalstva je seveda dokaj negotova, zlasti v slučaju vstaje abesinskih plemen.

Francoska Indokina

Dočim je usoda francoskih afriških kolonij začasno še nejasna, ker je odvisna od izida sedanje kolonialne vojne v Afriki med Anglijo in Italijo, pa je usoda francoske Indokine zapečatena, kakor se kaže. Prej ali slej bo pa prešla v japonsko last. Tako bo Francija, ki je ne more braniti, medtem ko je Anglija drugje dovolj zaposlena, izgubila svojo najbogatejšo in najbolj razvito kolonijo, ki je predstavljala hrbtenico njene kolonijalne posesti.

Francoska Indokina meri 741.242 kvadratnih kilometrov — za tri Jugoslavije —, prebivalstva pa ima okrog 23 milijonov. Največja mesta so Long Xuyen s 148.000, pristaniščc Cholon s 134.000, Hanoi s 124.000, Hué s 124.000, Soigen s 122.000, Haïphong s 122.000 prebivalci.

Najvažnejši izvozni pridelki so bili: riž, kavčuk, ribe, začimbe, sladkor, čaj, premog in cinkova ruda.

Nemci na Slovaškem

Slovaški Nemci so priredili po Bratislavi zmagoslaven obhod in bakljado, ko so zvedeli da je zaprosila Francija za premirje.

ZAPISKI

Kaj je danes pri nas pereče ali dokazani dokazi...

Pred nekaj dnevi sta dva člena mladinske JSZ v Mariboru ustavila nekega našega člana ZZD in **pričela** z njim debato sledeče vsebine: »**Veste, mi člani JSZ nismo katoliški ampak krščanski socialisti. Mi verujemo samo v Kristusa in ne tisto, kar farji učijo.**« Naš član ju je seveda zavrnil: »**Pa kako morete vi bitl še krščanski, če pa ne verjamete duhovnikom in to, kar oni učijo?**« Člena mladinske JSZ pa sta se dobro odrezala: »**Če pa nas tako učijo pri JSZ.**« To, kar smo mi slutili, ej sedaj dokazano! Izjava, ki sta jo podala člena mladinske JSZ pred našim členom, za nas drži... (Slovenski delavec, glasilo ZZD. 21. junija 1940.)

Rdeči križ spet nabira

Spet kedaj je bil pred nekaj dnevi nabiralni dan. Če se bo nabiralno delo tako razvijalo, bo kmalu sploh ves mesec obstajal samo iz nabiralnih dni. Uspeh pa bo nazadnje ta, da bodo ljudje postali apatični, kadar pojde res za kako važno zadevo.

To pot so nabirali za Rdeči križ. Njegovo delo bi bilo na sebi tako, da bi zaslužilo vso podporo. Nekaj drugega pa je, kako opravlja naš Rdeči križ dejansko svoje delo.

Pred nekaj leti je zdala ljubljanska organizacija Rdečega križa poročilo o svojem delu in obenem tudi nekakšen obračun. Po tem obračunu bi bila Slovenija od Rdečega križa več prejela kakor je dala. In seveda so se takoj oglasili naši nacionalci, češ glejte vendar, kako Slovenija živi na stroške celote.

Mi smo bili pa pri vseh **takih** obračunih skeptični, in prav res ne brez vzroka. Zato smo si tudi tega ogledali od blizu in takoj videli, da je bil v bistveni točki nepopoln, torej napačen. Kajti med dohodke je popolnoma pozabil prišteti velikanske zneske, ki jih je Rdeči križ prejel in jih še prejema vsako jesen od prispevkov zanj, ki se pobirajo od poštnine in vozovnic. To pa očitno zaradi tega, ker po neki posebni centralistični miselnosti meni, da ti od nas in v Sloveniji plačani prispevki vnaprej ne pripadajo nam, ampak Belgradu, menda zaradi tega, ker sta pošta in železnica najstrožje centralistično upravljani napravi.

Še ne dolgo tega je pobiral ljubljanski Rdeči križ prispevke za nekakšno stavbo za svoj podmladek. Ta stavba pa se bo seveda postavila v Belgradu.

Zelo preprost je torej račun, da bi nabiralnega dneva ne bilo treba, da bi marveč bilo dovolj denarja za ves obvezilni material in za vse postelje, ki jih misli Rdeči križ nakupiti iz dohodkov tega nabiralnega dneva, da bi se bila še povrh lahko postavila primerna stavba za njegove človekoljubne potrebe in zahteve, če bi se že kedaj Rdeči križ osvobodil centralizma in če bi ves denar, nabran v Sloveniji zanj, tudi ostal v Sloveniji

In še to naj pristavimo, da je več kakor čudno, če se Rdečemu križu še do danes ni zdelo, da bi kedaj predložil natančen obračun **vseh** dohodkov, ki jih ima iz Slovenije, in seveda tudi vseh izdatkov, ki jih ima za svoje delo pri nas.

Slovenska narodna skupnost

Po časopisnih poročilih je imelo »Zgodovinsko društvo« v Mariboru v nedeljo 16. junija t. l. izredni občni zbor. Tam so sklenili, da je naslednik mariborskega Zgodovinskega društva za primer njegove razpustitve »Jugoslovensko istorisko društvo« v Belgradu.

Larsikdo, ki je to bral, je vprašal, če ni bilo mogoče na vsej slovenski zemlji odkriti nobene organizacije ali pa ustanove, ki bi nadaljevala njihno delo ali pa vsaj prevzela v koristno oskrbo njihovo ostalino. V Sloveniji je vendar nekaj organizacij in društev, ki se bavijo z našo zgodovino že zelo dolgo. Sq pa tudi javne znanstvene ustanove, ki zbirajo zgodovinsko gradivo, pa tudi javne ustanove z drugimi nameni. »Jugoslovensko istorijsko društvo« v Belgradu je pa povrh še čisto zasebno društvo, ki v glavnem izdaja samo svoj časopis. Naj je bil vzrok za zgoraj omenjeni sklep »Zgodovinskega društva« v Mariboru tak ali drugačen, bi bilo vendarle treba najti kakšen način, da bi ostala njegova ostalina, če bi kdor koli razpustil to društvo, ki ima za našo zgodovino dosti zaslug, na slovenski zemlji, kjer bi bila toliko na varnem ali pa toliko v nevarnosti kakor drugod, pa bi nam bila vsaj bližje in tam, kamor spada.

Predavanje o slovenski zemlji

V okviru Slovenskega društva v Ljubljani je predaval 20. junija dr. Valter Bohinec o geopolitičnem položaju slovensega narodnega ozemlja in očrtal v velikih obrisih njegov evropski pomen ter vpliv na slovenskega človeka, tako v panonskem ravninskem kakor v kraškem, alpsekm in primorskem predelu .Predavanje je bilo namenjeno samo udom Slovenskega društva.

Zadnjikrat: Naše posebnosti

V uredništvu »Slovenije« se je oglasil gospod Berccieri, ki je napisal v 25. številki našega lista članek »Naše posebnosti« in nam podrobneje razložil svoje poglede na način zbiranja denarnih sredstev (nabiralne akcije), kakor se je v zadnjem času močno razpasel. V članku »Še enkrat: Naše posebnosti« nisem nameraval niti malo zanikati dela g. Berccierija za »Protituberkulozno zvezo«, temveč sem želel osvetliti »protituberkulozni teden« ?e od druge strani.

Musek K. Vitko, odg. urednik.

Popravi!

Pri sestavku »Strašilo ‚masa'« v zadnji številki je pomotoma izostala navedba vira »Basler Nachrichten«.

GOSPODARSTVO

Agrarna reforma

Našemu kmetiškemu ljudstvu primanjkuje zemlje. Edino temeljita agrarna reforma bi zelo omilila pomanjkanje zemlje v Sloveniji. Sicer se je agrarna reforma v Sloveniji že izvajala, toda brez prave volje in odločnosti, zato so njeni uspehi prav malotni. O resnični agrarni reformi v Sloveniij se na ta način skoraj ne more govoriti, saj je bilo prizadetih od nje le 222 veleposestev, ker je bil maksimum za zemljo in gozdove, ki jih smejo veleposestniki obdržati, določen mnogo previsoko, namreč 75 ha za obdelano zemljo ali 1000 ha za gozdove. Pri tem pa se je veleposestnikom še največkrat posrečilo, da so izvili agrarni reformi s spretnim pravniškim manevriranjem in po malomarnosti interesentov še sicer velike komplekse zemlje in gozdov, navrh visokemu maksimumu, ki jim ga je puščal zakon. Tako ej bilo razdeljenih od 42.512 ha obdelane zemlje, ki je bila last tistih 222 veleposestnikov, le 16.070 ha namesto 25.866 ha, kakor bi je po zakonu moralo biti razdeljene. Veleposestnikom se je torej posrečilo, da so rešili zase skoro celih 10.000 ha zemlje razen določenega maksimuma. Na ta način so še vedno obdržali 62% svoje obdelane zemlje izpred prevrata leta 1918. Še bolj površno je bila izvedena agrarna reforma, kar se gozdov tiče, saj je bila razlaščena le ena osmina veleposestniških gozdov, katerih je prihajalo v poštev za agrarno reformo 144.627 ha; razlaščenih je bilo potemtakem le 18.078 ha gozdov, pa še od teh je prišlo v resnici v ljudske roke le 1265.46 ha ali 7%, vsi ostali gozdovi so v državni upravi, pri čemer ima ljudstvo od njih celo manj neposrednih koristi kakor takrat, ko so bili še v veleposestniški lasti, ali pa so bili celo vrnjeni lastnikom. Od skupnih 201.475 ha veleposestniške zemlje je prišlo v roke zemljelačnega in potrebnega ljudstva torej le 34.148 ha oziroma celo samo 17.335 in pol ha, če odštejemo gozdove, ki so v državni upravi. Tistih 222 veleposestnikov je vkljub agrarni in gozdni reformi še vedno obdržalo 167.327 ha zemlje. Teh 222 družin ima torej skoraj enako število ha slovenske zemlje kakor 88.800 družin skupaj, ki posedujejo poljedelske obrate v velikosti 0.01—5 ha. Če bi odvzeli tistim veleposestnikom vso zemljo nad 20 ha — če bi jim torej pustili le toliko zemlje, kolikor je obsega srednjevelika kmetija — bi dobili še 162.887 ha zemlje. Če bi jo razdelili med tistih 88.800 kmečkih družin s »posestvi« od 0.01 do 5 ha, bi prišlo na vsako družino skoro 2 ha. Najhujši glad po zemlji bi bil v Sloveniji na mah utešen. Tistih 162.887 ha pa je pri vsem tem še najboljša, najrodovitnejša zemlja, kar je je v Sloveniji. Isto velja seveda tudi za gozdove. To pa pomembnost te zemlje za slovensko agrarno politiko še veča, česar ne smemo pozabiti.

Od približno 20.000 ha vinogradne površine v jugoslovanski Sloveniji, za katero veljajo vse te številke, jih je po vsej priliki vsaj tretjina v rokah tujcev, torej skoraj 7000 ha. Ena najnujnejših nalog naše narodne in naše agrarne politike bi bila, da iztrga tujcem te vinograde, ki spadajo med najboljše vinograde v Sloveniji. To bi se moralo zgoditi že iz asmih nacionalno-političnih razlogov. Naravnost nerazumljivo je, da se to v vseh 20 letih naše narodne svobode še ni zgodilo. Na ta način bi prišlo nadaljnjih nekaj tisoč slovenskih družin do svoje lastne posesti, s čimer bi iblo obenem na mah konec tujih vplivov in tuje propagande na najbolj izpostavljenem delu slovenske zemlje.

Tako izvedena agrarna reforma bi prinesla torej slovenskemu ljudstvu, ki je željno zemlje, 170.000 ha najrodovitnejše zemlje. Seveda pa je treba imeti pred očmi, da je takšna korenita razlastitev veleposestniških rodbin, kakor smo jo vzeli tukaj v obzir, zaenkrat še precej iluzorna; kajti potem bi morali razlastiti sploh vsa posestva, ki merijo nad 20 ha, kar pa bi bila najradikalnejša agrarna reforma, kar se jih je kdaj izvajalo v Evropi, razen Rusije seveda. Vsekakor bi nam takšna radikalna agrarna reforma prinesla 306.800 ha zemlje, v katere pa je seveda že všteta prej omenjena veleposestniška zemlja. V primeru, da bi takšno daljnosežno agrarno reformo v resnici izvedli in razdelili dobljeno zemljo med tistih 88.800 družin s posestvi do 5 ha (od tega 31.400 družin, ki posedujejo manj kot 1 ha), bi prišlo na vsako družino povprečno po 5.3 ha, seveda, če prištejemo zemljo, ki so jo imeli že prej. Ni dvoma, da bi tako pridobljena zemlja vsaj delno zadostila potrebam našega agrarnega prebivalstva.

Vprašanje je, če bi bilo pametno to zemljo razdrobiti med desettisoče interesentov, od katerih mnogi niti ne razpolagajo z dovolj poljedelskega orodja in vprežne živine, da bi jo zadostno obdelali in izrabili. Morda bi bilo bolje, da ostane ta zemlja skupaj in predstavlja tako skupno last zainteresiranih enot, ki bi jo tudi skupno obdelovale in uživale, po zgledu »gmajn« na Štajerskem.

Ker se baje pripravlja nov zakon o agrarni reformi, je potrebno, da že zdaj načnemo to vprašanje, da ne bomo delali takšnih na-

pak, kakor smo jih delali pri dosedanjih agrarnih reformah. Treba je napraviti jasen načrt in ga izvesti do konca. Zavedati se namreč moramo, da je agrarno vprašanje največje in najnujnejše gospodarsko in življenjsko vprašanje Slovenije. J.

Naša uprava in gospodarstvo

Trgovski list« je k temu neveselemu poglavju prinesel spet naslednje podatke:

Skozi leta in leta so priporočali strokovnajki gojilcem opijskih rastlin, da teh ne prodaajjo prezgodaj na zeleno, temveč da jih hranijo in dobro posuše, ker njih vrednost s tem zelo naraste. V Južni Srbiij so se kmetovalci in trgovci po tem nasvetu ravnali in tako imajo danes precej znatne zaloge starih opijskih rastlin.

Sedaj pa je naenkrat prevzel trgovino z opijem Prizad. Izšla je tudi uredba, da se morajo vse stare zaloge do 1. julija prodati. Kdor bi imel še po 1. juliju stare zaloge, se bodo te smatrale za tihotapsko blago in bodo lastniki teh zalog težko kaznovani. Predvidene so kazni do več let robije in denarne kazni do 200.000 din. Stare zaloge bo odkupil Prizad, a ne po njih dejanski vrednosti, temveč po isti ceni, kakor velja za nove rastline. Vsak trgovec in proizvajlec bi na ta način izgubil pri 1 kilogramu do 800 din. Naravno je, da so bili gojitelji opijskih rastlin naravnost obupani, ko so zvedeli za te nove in nepojmljive predpise. Poslali so v Belgrad veliko delegacijo in ji naročili, da ostane v Belgradu tako dolgo, dokler ne doseže razveljavitev navedene uredbe ali dokler ne doseže vsaj to, da se trgovcem in producentom dovoli, da sami razprodajo stare zaloge po cenah, ki veljajo na trgu. Pri obisku odločujočih ljudi je sicer delegacija dosegla to moralno zadoščenje, da so se njene zahteve priznale kot upravičene, vendar pa razveljavitve uredbe še ni dosegla in medtem se usodni 1. julij hitro približuje.

K tem dejstvom pristavlja še »Trgovski list«, da bi mogel navesti podobne primere v obilni meri tudi iz vseh drugih gospodarskih panog.

To prav radi verjamemo, saj bi jih mogli navesti tudi mi, in iz našega lista bi vsak lahko nabral celo knjigo takih primerov. Samo da golo navajanje doslej še ni prav nič pomagalo, mar je centralizmu takih svaril! Zato ne bo bolje, dokler se centralistični unitarizem stre do zadnjih svojih postojank in dokler se hkratu ne vrne vsa oblast ljudstvu, ali bolj na kratko: dokler ne bomo imeli prave demokracije.

»Kakor posamezen človek, je stranka živo bitje, ne mrtev kamen. Raste in razvija se z narodom, iz katerega se je bila porodila. Življenje naroda je njeno življenje, trpljenje naroda njeno trpljenje, moč naroda — njena moč. Ako se tega ne zaveda, ali noče zavedati, se sama izlušči iz naroda, je tujka v domači hiši; in sodba ji je pisana!«

Ivané Cankar.

Socialna politika

Občni zbor Jugoslovanske strokovne zveze

ki je bil v nedeljo 23. junija, je pokazal predvsem veliko zavednost in delavnost v vrstah krščansko socialističnega delavstva. Lepe uspehe so delavci dosegli posebno pri mezdnih gibanjih, ki se jih je udeležilo nad 3.600 delavcev v obratih, kjer obstaja samo organizacija JSZ, in 15.000 delavcev po industrijah, kjer je JSZ sodelovala v skupnih mezdnih gibanjih. Ta gibanja so dosegla nad 12,000.000 din letnega povišanja plač. Organizacija je mnogo napravila tudi za sindikalno in splošno izobrazbo svojega članstva s številnimi predavnji in tečaji. Razprave na občnem zboru so pokazale pravo sliko stanja in razpoloženja med slovenskim delavstvom. Posebno odločno so bile postavljene zahteve glede ponovnega uveljavljenja delavstva v socialnih napravah, predvsem v Delavski zbornici, nadalje glede varstva delavskih obratnih zaupnikov ter drugih perečih socialno političnih vprašanj. Obenem smo opazovalci mogli ugotoviti, da krščansko socialistično strokovno gibanje kljub vsem težavam in udarcem ni prav nič izgubilo na svoji udarnosti in moči, ampak obstaja upravičeno upanje, da se razvije v najdejavnejšo in najpomembnejšo slovensko skupino, naj si jo že gledamo z narodnega ali socialnega stališča. Delavstvo to tudi samo spoznava in ej na občnem zboru sprejelo sklep, da se tej nalogi primerno do prihodnjega občnega zbora spremene pravila in ime v »Slovensko delavsko zvezo«. Duh odločnosti in zavednosti, ki je začel prevladovati med slovenskim delavstvom, pa je danes najbrž stvar, ki zbuja največ zaupanja v srečno prihodnost našega naroda.

Uradniške plače

O tem piše »Trgovski list« med drugim: Ko čitamo te prazne obljube o zboljšanju plač, imamo vtisk, da se niti odločujoči krogi ne zavedajo, kako nujno potrebno je zvišanje uradniških plač. Ne iz kakšnih sentimentalnih ozirov, temveč čisto navadno iz nujnih državnih razlogov. Država je ko velikansko gospodarsko podjetje, ki more opravljati zadovoljivo vse svoje funkcije le, če njen uradniški aparat brezhibno deluje. Podjetnik, ki ne daje svojim nameščencem zadostnih plač, nikdar ne more doseči tako zadovoljivih uspehov, ko podjetnik, ki se more na svoje nameščence zanesti v vsakem trenutku. Isto velaj za državo in zgodovina pozna polno primerov, da tudi velike države niso mogle vzdržati preizkušnje, če ni dobilo njih uradništvo zadostnih plač in v redu. Kdor hoče, da državni stroj dobro teče, mora tudi skrbeti, da je dobro namazan. S slabo plačanimi nameščenci pa državni stroj tudi slabo teče.

Dober podjetnik nastavlja le najboljše moči, ker ravno te so zanesljive. Če država slabo plačuje svoje nameščence, potem bo dobivala le najmanj sposobne ljudi, ker vsi sposobnejši si bodo poiskali boljše plačane zasebne službe. Jasno je, da z manj sposobnimi ljudmi ni mogoče ustvariti nobene dobre uprave.

A tudi ne nobene poštene uprave. Državni nameščenci odločajo po svojih funkcijah dostikrat o velikanskih vsotah. Državni nameščenec, ki ima komaj 1000 din mesečne plače, odloča o vprašanju, ko gre za milijone državnega denarja. Ves v dolgovih, v težkih skrbeh za svojo rodbino, je tako moralno oslabljen, da je dostopen vabljivi ponudbi in da za mal denar naredi podkupovalcu tudi milijonsko uslugo. Ali se je temu čuditi? Nikakor ne! Pač pa se je treba čuditi, kako more biti kdo tako lahkomišljen, da prepušča ljudem v stiski odločanje o milijonih. V nobenem zasebnem podjetju niso tako lahkomišljeni.

Pisma naših naročnikov

Odslej bomo objavljali v tej rubriki pisma, ki nam jih pišejo, pa so takšna, da zanimajo vso slovensko javnost, ker načenjajo vprašanja, ki so važna za vse in ves narod.

Velecenjeni gospod urednik!

Rad bi Vam napisal nekaj iz prekmurskih ravnin in Vam razodel stvari, ki nas tukaj tarejo in bolijo. Pišem Vam, čeprav vem, da tudi po tem pismu ne bo v Prekmurju več kruha in manj revščine kakor dosedaj. Pišem to pismo kot obupni SOS, četudi izzveni v prazno.

Ko je lansko leto izbruhnila vonja na zahodu, je veliko naših ljudi pribežalo domov praznih rok, samo da so se rešili krvave bodočnosti v Franciji kakor tudi v Nemčiji. V tujini je bilo nad 12.000 sezoncev in njih večina je doma v Purkmurju, kejr so zelo blizu meje in kjer so še ostanki tisočletnih fevdalnih gospostev, katerih so se rešili komaj pred dvajsetimi leti.

Ker Prekmurcem primanjkuje zemlje in kruha, zato morajo iti ljudje v tujino. Napačno je mnenje, da z veseljem zapuščajo zemljo. Nekaj je že tudi takih, večina pa odhaja zaradi dolgov in pomanjkanja zemlje. Pogosto živijo ljudje že na račun prihodnjega leta. Tako se je zgodilo tudi letos in zato se še bolj občuti letošnje pomanjkanej zaslužka. Res je, da jih tujina ne napravlja boljše, ali kljub temu so s svojim zaslužkom rešili veliko domov in tudi postavili dokaj novih. Glavno, kar ijh žene v svet, je kruh in želja po izboljšanju lastnega položaja, posebno je to vidno pri dekletih, ki si hočejo čim prej prislužiti lepo goto, da se potem laže omožijo.

Kakor vsako leto, je bilo tudi letos nekaj tisočev nujno potrebnih zaslužka, ki ga pa niso dobili. V Franciji niso hoteli zaradi vonje, vendar jih je v stiski za denar odšlo nekaj nad 1000, za katerih usodo ne vemo nihče. V Nemčijo, kamor so vsi hoteli zaradi dobre valute, jih je šlo samo 600. Nekaj skupin se je porazgubilo po Banatu, kejr pa živijo v obupnih razmerah. Nikjer drugje niso našli zaposlitve za daljšo dobo, kajti vsi obljubljeni načrti v javnih delih se niso uresničili, tako da je ostalo naše najvažnejše vprašanje: kam z ljudmi, nerešeno, kar bo nekega dne usodnega pomena za slovenski narod, kajti problem izseljevanaj ni samo prekmurski, marveč se tiče vse Slovenije. Toliko nezadovoljstva se sezonci ne nalezejo v tujini kot doma, kjer je vse korumpirano od strank, ki izbirajo za delo svoje ljudi, a ne najbolj potrebnih. Strankarstvo, ki ga gojijo nekateri sebi v prid, je razbilo vas in ugasnilo še zadnjo iskrico upanja v lepšo bodočnost. Kdor pa je brez upanja v jutri, nima ne doma in ne narodnosti. In to pravilo potrjuje nekaj sto ljudi, ki so v tej pomladi zbežali čez mejo na delo. Nekaj se jih je vrnilo, vendar malo, in ti so danes živi klicarji, skupno s tistimi, ki se niso upali ali mogli čez: delo in zaslužek nam dajte! Jutri pa bodo že lahko peta kolona komur koli. Te dni raznašajo čeke za tretjo anuiteto in kmalu ijh bodo za davke, ki so v Prekmurju zaradi previsokega davčnega količnika (30, v ostalih okrajih 16—23, v Medjimurju 27) in stare klasifikacije zemlje pretežki za gospodarsko šibka posestva. Treba je nekaj storiti! Naj ne bodo samo besede in opravičila, češ majhen narod smo in premalo zemlje imamo! Ne, premalo nas je, ker še za mnoge tujce je dovolj kruha in prostora na naših njivah, vinogradih in gozdovih. Ljudem je treba dati zemljo in možnost dostojnega življenja, pa ne bo več nazadovanja rojstev, kakor zdaj. Leta 1932. je bilo v lendavskem (pretežno katoliškem) okraju še 30,7 (Slovenija 27,1) rojstev na 100 ljudi in v soboškem pa 24,2. Do leta 1938. pa je padlo število rojstev v prvem okraju za 11, v drugem za 8,2 (povprečno v Sloveniji 5,43, v podeželju 5,6).

Ko bo rešeno osnovno vprašanje: životariti ali živeti, bo zadovoljno ljudstvo močneje branilo mejo kot topovi, in vsak deveti slovenski otrok ne bo več nezakonski.

—an

»Jaz verujem v to družino svobodnih narodov. Jaz verujem, da bo iz te brezprimerne preizkušnje izšlo prerojeno človeštvo! Bil bi hinavec in lažnjivec, če bi se imenoval socialista, pa bi v globočini svoje duše ne veroval v svoje ideale! Nič se ne bojmo, nič se ne strašimo dnevnega trpljenja, ne zakrivajmo oči pred grozotami časa — pogumno jim glejmo v lice! Ne samo človek, ne samo narod, tudi človeštvo se bo dvignilo iz močvirja, očiščeno in pomlajeno! V to verujmo, v to zaupajmo — in lažje nam bo trpljenje! Kristus je zmagal, ko je bil na križ razpet; človeštvo je moralo brezmejno trpeti, da si je zaslužilo prerojenje in vstajenje!«

Ivan Cankar.

»Najboljši učitelj je trpljenje, najboljša učiteljica je bolest. Kdor je sebi samemu zvest temu je zvest tudi Bog — in življenje mu je dano!«

Ivan Cankar.

KULTURNI PREGLED

NAŠ KNJIŽNI TRG

Bogomir Magajna: Zaznamovani

Založba literarnega kluba, Ljubljana.

Pod naslovom Zaznamovani je Magajna zbral osemnajst novel, nastalih v zadnjih letih. To so zgodbe ljudi, ki jih je življenje »neusmiljeno zaznamovalo«, snov zanje pa se mu je ponudila večinoma pri njegovem zdravniškem delu, kar je v nekaterih mogoče razločno videti. Vendar ne spadajo vse zbrane zgodbe v okvir, ki ga zbirka začrtava po svojem naslovu.

Novele kažejo, kako se je Magajna skušal iz svoje prve razvojne stopnje, ki pada v dobo lirične, subjektivne in simbolične proze, premakniti v stvarnejši svet. Slovenska proza je od tedaj prišla k res pravi epiki, k odkrivanju resničnosti in k realističnemu ali naturalističnemu načinu pisanja. Zlasti zemlja in človek na njej, to dvoje je postalo nova snov in nova vsebina, ki ej zahtevala tudi nov način oblikovanja. Zaznamovani pa kažejo, da se Magajni ta prehod še ni posrečil. V njegovem delu še vedno ni prave, dosledno oblikovane stvarnosti, rajen v nekaterih izjemnih stvareh tudi ni enotnega, sodobnega stila, še vedno pa je polno ostankov iz preteklosti: sanj, prividov ali kakor pravi sam — »fata morgana«, in polno ostankov pravljičnosti. Romantično sladkobnost pomeša z nefinimi naturalizmi in prav z njimi si poskuša pomagati do sodobnejšega videza. Vendar uvaja s tem prevelika nasprotja, ko vse okoli govori s čisto drugim jezikom. Priznati je treba, da gleda iz njegovih novel poznanje nekega človeško in psihološko zelo zanimivega materiala, vendar je velika napaka njegovega pisanja ta, da ga fantazija, ta vir vsake umetniške tvornosti, prevečkrat zapeljuje v nemogočo fantastičnost in ga sili k čudno učinkujočim konstrukcijam (Jerinova Lida, Helena, Lijana itd.), namesto da bi ustvarjala novo in polno življenje.

Magajna išče v svoji snovi še vedno tudi »čudovite podobe« (privide), kaže vrsto precej sladkobnih ženskih likov, riše ljudi, ki jih je prenesla lahko dekadentna proza, razkazuje poznanje pojavov bolne dušnosti, tok pravega in celotnega življenja pa se mu izmika. Kakor je njegova snov sama deloma gotovo kruto resnična (Pojdem v Rute, Srebotova Francka, Invalid, Pogrebnik, Breda), je pa resničnost njegovih novel mnogo manjša, ker zdaj hočemo od njih nove, polne, verjetne podobe, ki jo mora vsaka umetnost dajati, poleg tega pa še estetskega užitka.

Če Magajnove novele pretehtaš s te strani, vidiš, da je globlja, notranja pomembnost večine izmed njih majhna, in da gre pisatelj mimo osnovnih vprašanj življenja, čeprav se na videz z njimi ukvarja. Tam pa, kjer prehaja v opis patološke duševnosti, postanejo njegovi ljudje prazni in nezanimivi. Abnormalnost sama še ne zasluži upodobitve zaradi sebe same, če je le pokvečenost, če je že nekaj danega. To je lahko medicinski primer, pisatelj pa greši, če da, da postane »človek igrača tajnih, nikomur poznanih sil«, ker napravi iz svojih ljudi mehanične lutke (Blaž Strniša). Svet, o katerem pravi avtor sam, da ni »niti sanje niti navadno življenje«, je svet podzavestnih vzrokov, toda v umetnosti ni rodoviten. Usoda ljudi, ki jim da hoditi skozi njega, je nezanimiva, je samo mučna.

Najboljši je Magajna tam, kjer je naraven, kjer ne konstruira. Tak je na primer Vinograd, v njem ostaja na svojem Krasu in je zato najbolj resničen. Redko se mu posreči tragično ozračej (Pojdem v Rute, Invalid). Ves in tipičen Magajna je v Fantaziji na Ratitovcu. Neresno pa vpliva, če razpreda nezrela čustva, če meša bolno erotiko, hipnozo, neko narejeno magičnost in doda še popolnoma nemogoč dialog (igralec v Jerinovi Lidi); če da govoriti realno možnim ljudem v pravljičnih stavkih; če je preveč šablonski, kar je zlasti v svojih ženskih postavah (vse imajo velike, sinje, črne oči, oči »kot filmska igralka«), ki so utelešena ideja lepote, »prikazni iz večnosti«, kar je sanjska romantika.

Zanimivo ej, da v njegovih novelah ni pravega realističnega opisa, ki je bistvena sestavina vsake epike, zato si njegove stvari težko predstavljaš, čeprav ijh lokalizira. Večkrat so njegovi opisi sestavljeni iz pravljičnih superlativov (»na vseh cvetkah so se lesketala krila metuljev«).

Človeku je žal za vse tisto, kar bi Magajna mogel dati kot pisatelj zdravnik, ki mora poznati človeka v trenutkih, ko je do konca razgaljen, ves v pretresljivi goloti, ko se odpira pogle v njegovo dno, v trenutkih, ko se razodeva tragika človeških usod in kažejo različni vzroki. Če ni znal preustvariti te snovi v pristne in pomenljive podobe, bi si človek želel mesto tega raje opise takega posebnega in čudovitega doživljanja, takih dragocenih zdravniških spominov, kakor jih je naslikal Munthe v svoji nepozabni knjigi San Michele. u.

Matija Malešič

V Škofji Loki je 25. t. m. umrl pisatelj Matija Malešič. Priznanje si je pridobil s svojo prvo daljšo povestjo »Kruh«, ki jo je napisal za Mladiko in je izhajala leta 1926. Z njo je prinesel Malešič v slovensko književnost snovno in oblikovno novost. Dasi je bil sam doma iz Bele Krajine, ej v »Kruhu« prvi uvedel v slovensko književnost prekmursko zemljo, ljudi z Goriškega, prekmurske sezonce po madžarskih posestvih, ki so ga zamikali zlasti kot socialna snov. Povest je naslednje leto izšla v knjigi. Z njo si je Malešič že izoblikoval svoj slog, ki ga označuje liričnost in čustveno podajanje in ki se precej bije z njegovo epično snovjo. Tudi druga daljša povest »Živa voda« je izšla v Mladiki. V Domu in svetu je leta 1927. izhajala povest »Tam za goro«, kjer opisuje podeželsko uradniško okolje in nekoliko sentimentalno ljubezen mladega podeželskega sodnika. Pri Mohorjevi družbi je leta 1935. izdal v Večernicah »Izobčence«, po revijah pa je raztresenih precej novel in črtic (Tam za turškim gričem, DS 1928, Zelena kostanjeva veja, DS 1930, Jase v gozdu, DS 1939 itd.). V njegovem delu je mnogo idilike, liričnosti in čustvenosti. Zadnje čase je napisal nekaj novih stvari, ki še niso objavljene, več načrtov pa mu je prekrižala smrt.

Fran Levstik: Martin Krpan

V mohorskem Cvetju iz domačih in tujih logov je izšla že druga izdaja Krpana, prirecjna po besedilu iz Slovenskega glasnika 1858. Po teh dobro urejevanih knjižicah ne segajo tisti, ki jih rabijo kot šolska pomagala, marveč vsdako, ki mu je do cenene, a znanstveno solidne izdaje naših klasičnih del. Zlasti pa priporočajo knjige dobri uvodi. Slodnjak, urednik Levstikovih zbranih spisov, karakterizira v svojem uvodu šestindvajsetletnega Levstika, ki je bil dozorel za tako umetniško nalogo, kot je bila tedaj povest, ki bi utrla čisto nove poti slovenskemu pisanju, pisana v domači besedi in misli hin na podlagi domačega življenja. Za tako pisanje je Levstika pripravilo njegovo teoretično in kritično razmišljanje ob napakah drugih pisateljev (Cegnar). Slodnjak trdi zdaj po novem, da Levstik ni pisal Krpana pred ustanovitvijo Glasnika, marveč da ga je pisal šele 1858 v Retjah, čeprav ga je že prej zamislil. Domneva celo, da ga je spisal v nekaj dneh (med 1. in 10. julijem), za kar pa seveda ni dokazov in so to le ugibanja. Uvod govori dalje o snovi povesti, o pomenu za naše slovstvo, kjer tolmači Slodnjak Krpana kot moderni mitos našega narodnega življenja in trdi: »Kakor se v vsaki lepi slovenski lirični pesmi oglašajo melodije iz Prešernovih Poezij, tako je v vsakteri pozitivni osebi naše povesti in naše zgodovne nekaj krpanovskega duha in jezika.« u.

Urednik in izdajatelj: Vitko Musek, Ljubljana